

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

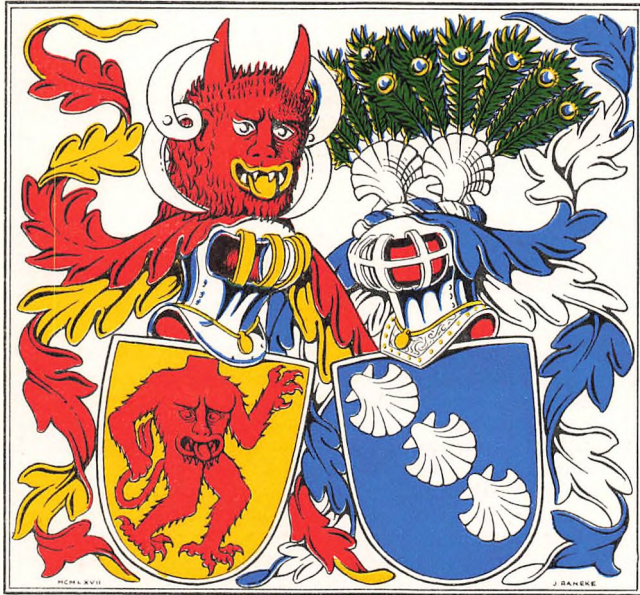
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

HERLUFSHOLM

1968

OMSLAGETS FORSIDE

viser Herluf Trolles og Birgitte Gøyes våbenskjolde. Ægtemandens våben, med trolden, er »af courtoisie« vendt mod hustruens. Normalt, når våbenet gengives alene, skal trolden vende mod venstre for beskueren (for at kunne vende front mod modstanderen, når man bår skjoldet på venstre arm).

Slægten Trolles våben kan føres tilbage til 1402; den første mand som brugte det, var Herluf Trolles farfars farfar. Det meget særprægede våbenskjold er muligvis inspireret af en slægtstradition om en stamfaders møde med en trolld julemorgen; muligvis er det en illustration af slægtens navn (som nemlig er ældre end våbenmærket). Navnet igen kan stamme fra et ægenavn eller fra et stednavn. I Småland, hvor slægten stammer fra, findes der netop omkring slægtens ældste ejendomme talrige lokaliteter med *Troll(e)*- i navnet.

Slægten Gøyes våben er et af de ældste danske adelsvåbener, kendt fra 1264, om end den dokumenterede forbindelse med de senere Gøyer først begynder i 1300-tallets anden halvdel med Birgitte Gøyes farfars farfars far. Det er sandsynligt, at de tre muslingeskaller oprindeligt er sat i skjoldet som et minde om en pilgrimsrejse til Sct. Jacobs grav i Santiago de Compostela i Spanien. Pilgrimme hertil erhvervede sig på stedet, som bevis for, at de havde været der, en bestemt slags muslingeskal, kaldet »Jakobsskal« eller »Ibsskal«, en skik, der kendes fra o. 1100. Blandt pilgrimene var der mange nordboere, og adskillige Ibsskaller i middelalderlige nordiske våbener formodes at stamme fra en vafart til Santiago. Tegningen er udført af den skånske heraldiker *Jan Raneke*.

Telefoner: *Skolens kontor*, (03) 72 01 01, kl. 10-12.

Rektor personlig, (03) 72 07 08, sikrest kl. 12,30-13,00.

Sovesalslærerne (se side 42) sikrest kl. 17,30-18,00.

HERLUFSHOLM

ÅRSBERETNING

VED

REKTOR P. KIERKEGAARD

1968

Indholdsfortegnelse:

	Side
Herlufsholm	3
Kamp om Vadestederne	5
Oplysninger og meddelelser	33
Eksaminer 1967	39
Skolens lærere og personale	41
Disciplene	43
Herlufsholm elevråd og -forening	50
Korpsberetning	51
Spejdertroppen	52
Skakklubben	52
Filmklubben	53
Billedkunst på Herlufsholm	53
Natur og Ungdom	54
DKG	54
Fra det forløbne år	55
Stipendier og præmier	56
Årets arbejde	57
Gymnastik og sport	67
Skolens samlinger	70
Herlovianersamfundet	71
Ferier og rejsedage	73

Herlufsholm

Herlufsholm Skole er oprettet af Herluf Trolle og Birgitte Gøye den 23. maj 1565, men institutionen er langt ældre, idet skolen har sin rod i et gammelt benediktinerkloster, oprettet den 29. november 1135. Klosteret hed oprindeligt Næstved Kloster eller St. Peders Kloster, men senere kaldtes det i reglen Skovkloster. Klosters stiftere var den sjællandske stormand Peder Bodilsen, hans moder og hans to brødre. Til klosters stiftelse bidrog desuden biskop Eskil af Roskilde, der skænkede klosteret forskellige indtægter, som ellers tilkom Roskilde bispestol. 1140 forbedredes klosters økonomiske stilling væsentlig ved Erik Lams gavebrev af 21. marts; herefter fritoges klosteret for alle kongelige skatter, og desuden lagdes Næstved by ind under klosteret, således at skatter, toldafgifter og bødeindtægter skulle betales til klosteret.

Ved reformationen (1536) blev al klosters gods inddraget under kronen. 1. juli 1560 foretog kong Frederik II og Herluf Trolle et mageskifte, således at kongen overtog Hillerødsholm (derefter kaldet Frederiksborg), mens Herluf Trolle og Birgitte Gøye fik Skovkloster, der samme år fik navnet Herlufsholm. Mageskiftet omfattede ca. $\frac{1}{3}$ af det gods, som før reformationen havde hørt under klosteret.

Det var dette gods, som det barnløse ægtepar Herluf Trolle og Birgitte Gøye i 1565 skænkede til oprettelse af en skole. Fundatsen var udstedt under den nordiske syvårskrig, og få dage efter udstedelsen gik Herluf Trolle, som var rigsadmiral, om bord på flåden og blev såret i et søslag mod svenskerne ud for Mecklenburgs kyst den 4. juni; han døde af sine sår den 25. juni.

Da skolen trådte i funktion i 1566, virkede Birgitte Gøye i begyndelsen som forstander, men allerede 1567 bad hun rigsrådet udnævne en anden. Indtil enevældens indførelse i 1660, udnævnte rigsrådet Herlufsholms forstander. Siden da har forstanderen været udnævnt af kongen.

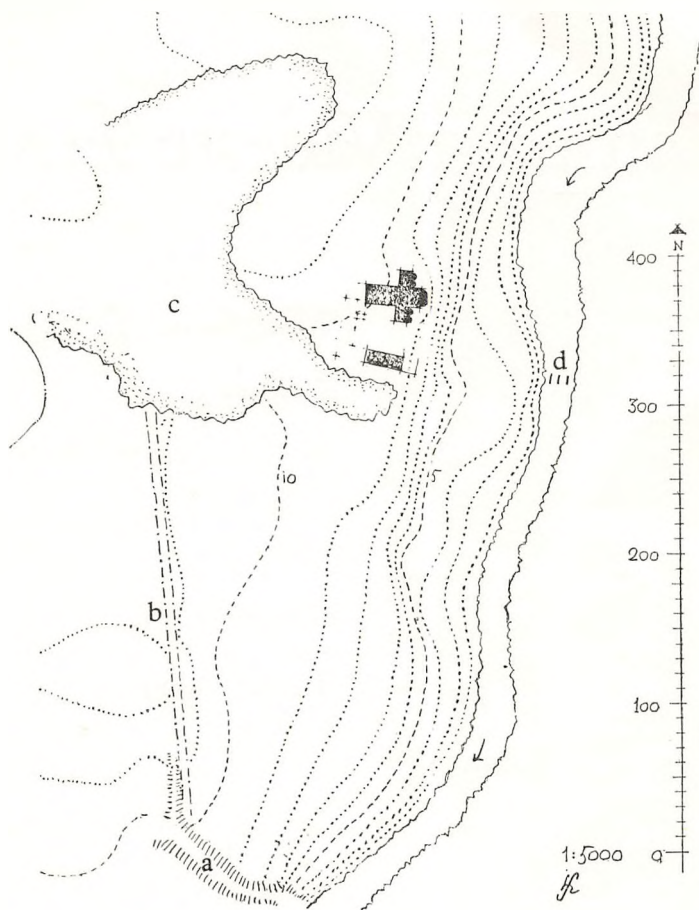
Skolens og stiftelsens forstander er siden 1960 hofjægermester, baron Axel Reedtz-Thott, Gavnbø pr. Næstved.

Takket være bistand og interesse fra redaktør Sv. Tito Achen ('40) er der i år på omslagets forside et billede fra stifternes våbenskjolde. Desuden har skolen den glæde i årsskriftet at bringe artikler af arkitekt Finsen ('15) og direktør, dr. phil. Ødum ('17).

Kamp om Vadestederne

Middelalder-Krige
omkring
Herlufsholm-Næstved

Af
Helge Finsen
og
Hilmar Ødum

Skovkloster, formodet beliggenhedsplan omkring år 1200.
 Kurverne nutidige.
 a Spøgelsesgrøften.
 b Voldlinien (fra 1259?).
 c »Kosøen«.
 d Vadestedet.

Bukkerup eller Stedet uden forhistorie

Pladsen hvor Skovkloster blev lagt har ingen kendt forhistorie, underlig nok; for terrainet har haft et særpræg, der nok kunne friste til udnyttelse.

Der hvor gangbroen lå, og hvor der tidligere havde været en sluse, har et af Susåens temmelig få vadesteder været. Fra udspring til udløb er åen, iberegnet Tystrup og Bavelse søer, omkring 60 km lang; på de 40 km hvor den har å- eller søkarakter er der nutildags kun 8 vejbroer; i middelalderen har der nok slet ingen været. Åen er Tybjerg herreds grænse, og som sådan, under datidsforhold, meget effektiv: Gunderslev og Skelby kirker står på hver sin bred, knap 500 m fra hinanden, og ovenfor Tystrup sø gentager situationen sig med Vester Broby og Næsby kirker, knap 900 m fra hinanden. Nok dyrkede man Gud på begge sider af Susåen – men hver for sig.

Ethvert af vadestederne har trafikalt og strategisk haft stor betydning. For at beherske et vadested må man ialfald have haft fast fod på dets ene bred, men det var også fuldt tilstrækkeligt med middelalderens våben, – og særlig let gennemførligt ved Skovkloster; den vestre bred var dér som skabt til forsvar. Hvor nu Alléen går, fra godsforvalter til musiklærer, var der sø og sump, der sikkert gik ud i ét med Stark og dammen der lå hvor Grønneplads nu er. For nemheds skyld kalder vi herefter det hele for Kosøen. Fra den og fra Kohaven, der gror i en sumpet lavning, var der afløb til Åen; det eksisterer nu som Alléens nordre grøft, der ved tøbrud og regn kan bruse vildt. Åens løb gik dengang inde ved foden af Nyhaveskrænten, der inden omlægningen af Nyhave nåede helt hen til Alléen.

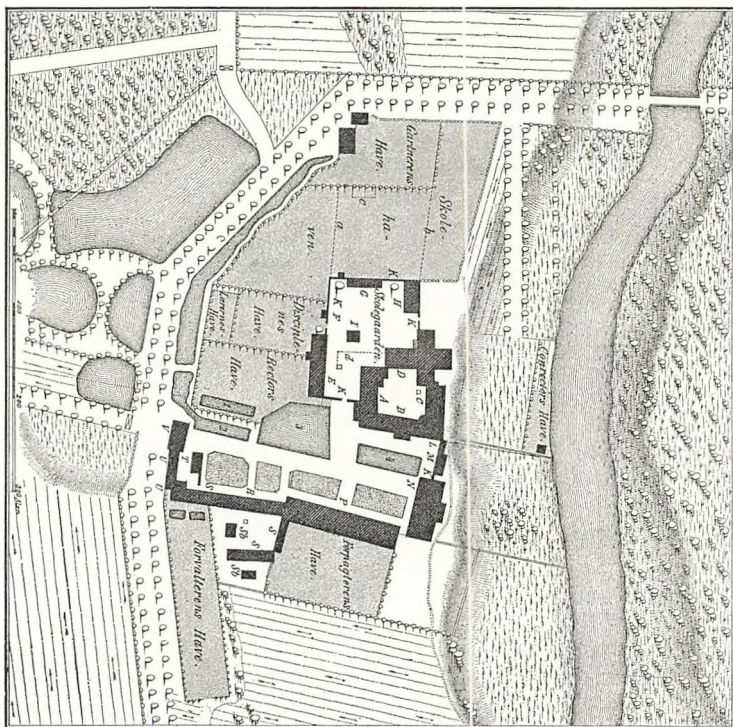
Klostret kom altså til at ligge på en stump jord der nærmede sig til at være en ø eller holm, omgivet af passive hindringer. En beliggenhed der egentlig passede mindre godt for et fredens hjemsted – men aldeles udmærket for en »borg«, en til forsvar indrettet gård, hvis raison d'être netop var vadestedet og de dermed forbundne indtjeningsmuligheder. Utalte borge verden over er placeret udfra sådanne betragtninger.

Har der været en fidus for klostret ved at bygge netop dér? – en fordel der kan have opvejet ulempen ved at ligge indeklemmt mellem sø og sump? Ja – hvis der har stået et brugbart hus.

I kloster-stiftelsesbrevet af 29.11.1135 nævnes blandt det gods, som Peder Bodilsøn bidrog med, *curiam suam in Lathby et Bukkæthorp*, hans gård i Ladby og Bukkerup. – Ladby kender vi, men Bukkerup?

Der findes en landsby Bukkerup i nærheden af Tølløse, men det kan ikke være den, for der er tale om én gård; Bukkerup må have hængt sammen med Ladby. Men navnet er gået totalt i glemme. Måske fordi noget andet har rejst sig – klostret – på den plet hvor gården lå? Bukkerup ville ikke have været et heldigt navn for et munkekloster.

Og dermed har vi fremtryllet vores borg med den fine beliggenhed.

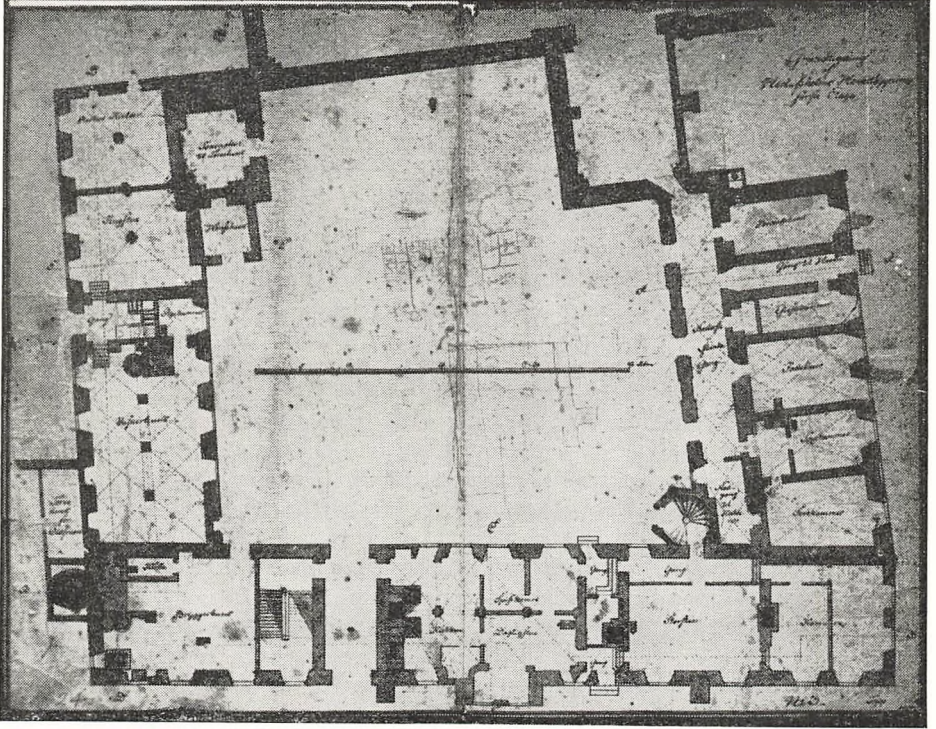

Herlufsholm 1804 (Melchior & Leth), 1:5000, Nord opad.
Store dele af »Kosøen« eksisterede endnu.

Hvad siger nu Skovklosters bygningshistorie til det? Ikke meget, for da Klosterbygningens syd- og vestfløj blev revet ned for 100 år siden forødedes derigennem en mængde uerstatteligt historisk materiale.

Digre afhandlinger kunne skrives om Klosterbygningen, som var blevet til i flere omgange og bygget om i endnu flere. Men her må vi undlade en mængde detaljer, der er lige så mange pro'er som contra'er for næsten enhver udredning.

Med tanke på en ombygning, der ikke blev til noget videre, opmålte H. P. Topp 1805 Klosterbygningen grundigt og præcist. Ved et enkelt blik på stueplanen kan enhver se at den var skæv og uregelmæssig over det hele. Særligt iøjnefaldende er, at kirken og sydfløjen ikke var parallelle. Den slags tog man ikke tungt på dengang, men dette her er lige ved at være for galt.

Stueplanen 1805, 1:500. Skævheden kan skyldes ønsket om at lægge kirken korrekt V-Ø; det er lykkedes med en afvigelse ca. 3° NV-SØ; dens vestgavl er korrekt N-S.

Når man byggede kloster tænkte man først på Herren, bagefter på hans ydmyge tjenere munkene: Man startede med kirken; og havde som endemål det traditionelle firfløjede bygningskomplex.

Normalt skulle sydfløjen altså være opført senere end kirken; og skulle det være tilfældet her er det underligt, at man ikke gjorde sig lidt mere ulejlighed med præcisionen – det er dog lykkedes for dem at få de to sidefløje nogenlunde vinkelret på kirken og dermed tilnærmelsesvis parallelle.

Det modsatte virker sandsynligere: at sydfløjen har stået der da kirken blev bygget, men at man har tænkt sig den afløst af noget andet senerehen og derfor ikke har taget hensyn til dens placering, men af grunde vi ikke kender lagt kirken som man gjorde. Og dermed er vi tilbage ved Peder Bodilsøns gård på holmen, interimistisk taget i brug af munkene mens kirkebyggeriet stod på – lidt før 1200.

Men hvorfor fik da denne famøse skævhed alligevel lov til at bestå? Den består den dag i dag. Da man for 100 år siden raserede sydfløj og vestfløj lod man de to ydermure mod gården blive stående, klistrede de to buegange på (den gamle klostergård var altså noget rummeligere end den nuværende), og byggede de to udadvendte facademure op på de gamle fundamenter. Skulle man mon ikke, i en snæver vending 600 år tidligere, have set besparelsen ved at gøre ligeså?

Man må ikke forestille sig, at den 54 m lange, lige sydfløj repræsenterer Peder Bodilsøns eventuelle borg. Sådanne palæer byggede man ikke dengang, omkring 1100. På planen skiller den midterste trediedel sig i en længde af ca. 17 m ligesom noget ud fra de to yderste trediedele. Det passer meget bedre med det lidt der vides om den tids byggeri, der overvejende må have været træhuse, måske med en kampestensmuret underetage. – Kort sagt, intet af det planen fortæller mod-siger borg-hypotesen.

Klostret brændte 26. april, tredje påskenat, 1261. Det hele gik vist nok op i luer; både kirken og østfløjen har brandspor. Begge var temmelig nye og robuste murstenshuse. Branden blir ikke mindre forståelig hvis en af klostrets bygninger har været et gammelt træhus.

Sådan som sydfløjen har været kendt var den et teglstenshus, og eftersom teglsten først kom i brug hertillands efter Peder Bodilsøns død har den altså ikke indeholdt elementer fra hans tid, udover eventuelt fundamenterne. Men selv hans tænkelige kampestens-underetage kan vi finde plads til. Forneden i kirkens mure er der på en meget vilkårlig måde anvendt granit i forskellig højde. Det har man tolket derhen, at den, som flere andre kirker fra samme tid, blev påbegyndt som kampestenkirke og videreført som teglkirke. Men tolkningen er ikke lige holdbar hele vejen rundt. Efter branden blev kirken stærkt ændret – til sin nuværende skikkelse omtrent – og det nuværende kor opført fra nyt. Men også i dets facader er der rigeligt med kampesten; derimod, underligt nok, slet ingen i den nordre korsarms. Har de haft et vist kvantum af dem fra et nedbrændt hus? Og så opført en ny sydfløj (på den gamles grund; tiderne var strenge) homogent i tegl.

Hvis nogen vil kalde dette for historieskrivning må han gøre det på eget ansvar. Jeg har bare villet se på, hvad der var plads til mellem linierne.

Tilbage til terrainforholdene omkring Skovklosters plads.

De førnævnte passive hindringer, Kosøen etc., var kun en indre linie, der umiddelbart dækkede vores borg; udenfor var der andre. Hvor nu Slagelsebanen går, langs kirkegårdens nordskel, er der en stadig meget fugtig lavning; rimeligvis har der også her været et afløb fra Kohavens sump. Al fremrykning nordfra har allerede her stødt på vanskeligheder. Og omtrent lige så langt sydfor vadestedet har der været noget tilsvarende: Spøgelsesgrøften, afløbet fra den også meget sumpede Klokkerkohave, det stykke skov der når ud til Alléen mellem Lille Sportsplads (Gamle bane) og Skovfogedhuset. Grøften er stadig meget vandførende, derfor har den i tidernes løb skåret sig dybt ned, og dannet sin slugt med de stejle sider; fremrykning sydfra langs åen har ialfald i en halv kilometers bredde været vanskelig. Det eneste formentlig nogenlunde passable terrain har været det godt 300 m brede bælte mellem Spøgelsesgrøften og Kosøen – kort sagt sportspladserne. Henover det førte Ladbyvejen til vadestedet, noget sydligere end nu.

I dette terrain er det vi har fundet umiskendelige levn af en i ret linie anlagt vold med grav, om hvis oprindelse og tilblivelsestidspunkt vi aldeles intet ved, udover at den er af betydelig alder. I de fem udgravninger vi har foretaget, på tværs af voldlinien, har vi ikke fundet noget der oplyser derom; heller ikke synes fund gjort ved afgravningen af fyld til Nyhaves omlægning.

Men måske er der netop en oplysning deri – i forbindelse med voldens ret beskedne dimensioner.

Man kan uden betænkning stryge den mulighed, at volden skulle have været et simpelt hegn; som sådan ville den være både bekostelig og lidet effektiv. Den må være et let forsvarsanlæg, rimeligvis en feltbefæstning, hastigt udført og kun holdt besat i kort tid – deraf manglen på fund. Vores tanker kredsede også en kort tid om en folkeborg fra meget ældre tid, et tilflugtssted for omboende befolkning; sådanne er dog som regel betydelig kraftigere befæstet.

Men volden er et led i en helt anden situation end den med vores borg. Omgivet af Åens og Kosøens vande har borgen ligget trygt og godt på et areal af bekvem størrelse, et par tønder iand eller så; den daglige kontrol med vadestedstrafikken, og de mindre ufredeligheder der let kunne opstå i denne forbindelse, har sagtens kunnet klares med en smule mandskab, som i øvrigt har haft tilstrækkelig beskæftigelse ved gårdens drift til ikke at gå og blive besværlige.

Med volden og Spøgelsesgrøften er det en helt anden sag. Det omsluttede areal er 3–4 gange så stort som borgens, forsvarslinien er øget med mindst 400 m, der i givet fald har krævet en besætning på adskillige hundrede mand. Den har taget sigte på virkelig krigsførelse, med betydelige styrker.

Det, der bragte os på sporet af den, var ikke grøftens skumle navn og vrøvlet (som ingen tog notits af) om, at skolens stiftere gik igen dér – det ville være et aparte sted at vælge, og hvorfor skulle de gå igen?

I vores skoletid var der bestemt forbud mod at betræde avlsgårdens område, og det blev vist i almindelighed fulgt. Følgelig var hele arealet terra incognita for os, og jeg for mit vedkommende mindes ikke at have ofret mange tanker på dets geografi; om vi til Spøgelsesgrøften henregnede den tørre grøft, nu delvis forsvundet, der begyndte mellem det gamle ishus og vandtårnet og, parallelt med Alléen, førte ned til slugten, husker jeg slet ikke. Først da jeg i sommeren 1943 udførte en opmåling med nivellement af hele området mellem Alléen, grøften og Æen, og terrainet begyndte at tage form på papiret, røbede kurverne at der er noget besynderligt her: en naturskabt grøft gennemskærer nu engang aldrig en bakketop – men det gør denne. Den må være gravet, men af hvem og hvorfor?

Længere end til at nævne fænomenet en passant nåede jeg ikke; men Ødum tog spørgsmålet op, foranstaltede udgravningerne, studerede deres resultater, og foretog dertil et grundigt kildestudium af den ene af de to faser i historien som anlæget kunne tænkes at have relation til. Og for det gør han rede i de to følgende afsnit.

Helge Finsen.

Udsnit af opmålingen fra 1943, 1:2000.

A, B, C, D, E: gravningerne 1957, -62, -65.

a Alléen.

b Bæltet hvor vi søgte og fandt voldens fortsættelse mod N.

d Her var de 2 små damme i Forvalterens have, på planen fra 1804, levninger af »Kosøen«.

ka Kark (en dam, do.).

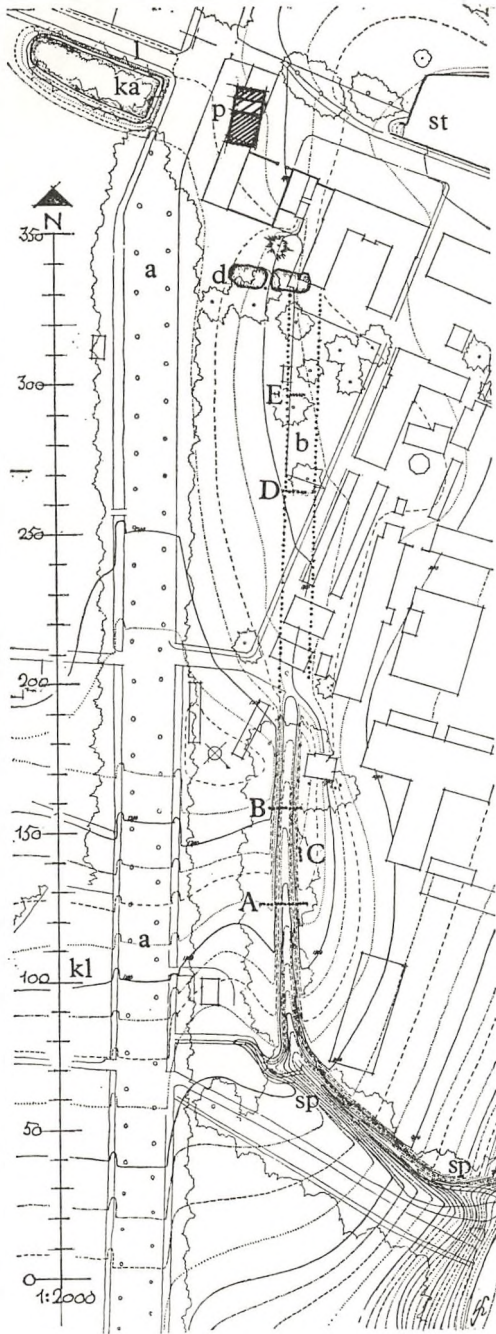
kl Klokkerkohaven.

l Nuværende Ladbyvej.

p Portbygning opført 1625, nedrevet 1811, afløst af nuv. godsforvalterbygning. Rimeligvis havde klosteret en portbygning dér.

sp Spøgelsesgrøftens slugt.

st Stark, eneste tilbageværende rest af »Kosøen«.

Et middelalderligt fæstningsanlæg på Herlufsholm

Navnet Spøgelsesgrøften hidrører utvivlsomt fra det »dramatiske«
afsnit af denne slugt, strækningen nedenfor alleen, hvorigenennem den
lille bæk fra Friheden løber til åen; denne slugt er både vild og na-
turlig, frembragt ved bækkens erosion. 40 meter øst for alleen opta-
ger grøften imidlertid et højst ejendommeligt tilløb fra nord: det er
snorlige, ganske vist dybt nedskåret (før det blev fyldt med affald,
hvilket er sket i de seneste år), men er aldeles ikke noget naturligt
vandløb. Den dybe, skarpe nedskæring må ganske vist være sket ved
stærkt strømmende vand, men selv et kraftigt skybrud kan næppe tæn-
kes alene at være oprindelsen til denne nedskæring.

Men ikke nok med det.

På hele strækningen fra Spøgelsesgrøften til indkørslen til avls-
gården løber der en lav, men umiskendelig vold langs denne grøfts
østside, altså ind mod avlsgårdens terræn. Hvad er det?

*

For om muligt at kaste lys over disse forhold udførte vi i 1957,
1962 og 1965 nogle prøvegnavninger. Vi har under dette arbejde mødt
den største imødekommenhed fra skolens side, ved rektorerne O.
Friis-Hansen og Poul Kierkegaard, og modtaget udstrakt hjælp af lek-
tor Jan Degenkolw og en lang række disciple samt greve J. Ahlefeldt-
Laurvig, Fodbygård. I arbejdet 1962 deltog yderligere Fl. Tolstrup.
Prøvesnittenes beliggenhed fremgår af kortet side 13.

Snit A førtes i 1957 i ca. 16 m længde tværs gennem vold og grøft,
og overalt til urørt undergrund; denne sidste er på tavlen betegnet
»kalkholdig moræneler«. Den oprindelige jordoverflade flugter på
begge sider af grøften. Grøften m. v. var opfyldt med affald, ganske
overvejende aske, og forskelligt indhold viste, at alt dette affald stam-
mede fra de seneste år.

Bortset fra det øverste muldrag bestod volden af moræneler, brunt
og noget muldagtigt nederst, øverst i volden mere frisk og kalkhol-
digt, et udtryk for, at man under voldens opbygning har taget mo-
rænefyld i stadig større dybde.

Voldfylden må være taget i »graven« vest for volden. Man lægger i denne grav mærke til det ejendommelige profil: at graven umiddelbart fra volden falder stejlt for så at flade ud i den påfaldende »terrasse«, i en dybde af ca. 2,5 m under voldens krone. Vest for denne »terrasse« går grøften yderligere 1 m dybere ned, hvorpå bunden stiger jævnt mod vest indtil terræn (under dække af fyld og muld). Voldkronens nuværende højde er ca. 1.2 m over den oprindelige jordoverflade, ca. 0.75 m over det nuværende terræn, men der kan ikke være tvivl om, at den er afladet meget væsentligt ved udskridning.

Snit B udførtes 1962 for at fremskaffe mere detaljerede oplysninger om voldens bygning, se tavle I.

I alt væsentligt svarede profilet her nøje til voldprofilet i *snit A*. Snittet var godt 7 m langt og førtes gennem hele volden ned til urørt undergrund. Også her konstateredes det bratte fald ned mod graven, og i øvrigt var det tydeligt, at en del af voldfylden var skredet ned i denne, ligesom udbredelsen af fyldmaterialet imod øst må opfattes som nedskredet. Ligesom i *snit A* lå det friskeste, kalkrige moræneler øverst i volden.

En orientering langs voldkronen afslørede kun spredte, uregelmæssige huller efter ret tynde stolper og/eller trærodder. – Iøvrigt fandtes i dette *snit* en stump mursten (gammel type) på samme sted, hvor prøve 1 toges; et par lerskår, vistnok også tegl, længst mod øst i bunden af fylden, 0.5 m u. t.; og endelig en aflækket knoglestump sammen med prøve 3. Ellers intet.

Umiddelbart op til volden har man i begyndelsen af 1960'erne gravet overjord af for at bruge det til fyld i Nyhave. Herunder var graveriet imellem de to *snit A* og *B* (11 m fra *B*) øst fra ført så langt ind i selve volden, at det ved yderligere gravning og oprensning blev muligt at udføre *snit C* i oktober 1965.

Snittet ligger på langs ad volden og er altså fra øst ført tæt ind til voldkronen. Forholdene her muliggjorde en endnu mere detaljeret opmåling end i *snit B*, men den viste iøvrigt de samme lag:

- e recent muld
- d kalkrigt morænefyld
- c brunt morænefyld
- b gammelt muldlag
- a urørt moræne

Den urørte moræne viste sig i størstedelen af profilet som hårdt morænesand, noget leret, ulagdelt, i almindelighed stenfattigt, men hist og her med enkelte større sten. – Længst mod syd viste det sig

som noget federe moræneler, fast og hårdt, meget rigt på kalk- eller kridtbrokker. Udad i udgravningens bund begrænsedes denne kalkrige blok af fedt moræneler, fast, kalkfrit. De to morænetyper adskiltes i profilvæggen af en tragtformet »indsyknings«, fyldt med brun jord med skarpe sten og med ret svære trærodde; dens oprindelse er uklar.

Det gamle muldlag kunne under gravearbejdet skelnes fra såvel det overliggende brune fyld som – især – den underliggende moræne ved sin konsistens. I farve lå disse tre lag i frisk tilstand meget nær ved hinanden, men ved tørring fremtrådte muldlaget med en koksagtigt grå tone, der lod laget skille sig tydeligt ud.

I snittene B-C udtoges en række jordprøver til kemisk analyse, velvilligt udført af K. Skousbøll Hansen og H. Kristiansen, Danmarks geologiske Undersøgelse. Prøvestederne er på tavle I mærket med nrr. 1-6 og 8-17. Analyserne gav flg. resultat:

nr.	lag	pH	CaCO ₃ %	reduceret glødetab %	snit
1	recent muld	7.95	8.3	8.9	B
2	kalkrigt fyld	8.60	25.3	2.3	B
11	- -	7.97	30.3	2.6	C
12	- -	8.12	32.0	2.1	C
3	brunt morænefyld	8.64	6.3	2.1	B
4	- -	8.20	1.0	1.8	B
13	- -	8.10	1.0	1.7	C
14	- -	8.12	1.5	1.8	C
6	gammel muld	8.15	0.3	2.5	B
8	- -	8.05	1.3	1.5	C
15	- -	8.35	1.9	2.0	C
16	- -	8.30	1.4	1.1	C
17	- -	8.30	1.3	0.7	C
5	urørt moræne	8.24	1.0	2.0	B
9	- -	7.97	0.8	1.1	C
10	- -	8.10	1.0	1.0	C

Kalkindholdet (CaCO₃) er ringe i den urørte undergrund og nederst i fylden, dvs. den brune fyld, der repræsenterer den først afgravede jord; det stiger opad og kulminerer i den fyld, der må være taget i den største dybde.

Reduceret glødetab er udtryk for indholdet af organisk stof (humus). Det er jævnt lavt i alle fyldlag, måske en anelse højere i den horisont, der kan svare til det oprindelige muldlag, og højest naturligvis i den recente muld (at prøven nr. 1, taget øst for volden, samtidig viser et uventet højt kalkindhold, bekræfter at laget her må indeholde temmelig meget nedskred fra den kalkrige voldkrone). At den kalkrige fyld også viser et lidt forhøjet humusindhold kan tvangsfrit forklares som nedsivning fra den overliggende muld.

Endvidere toges i snittene B og C større jordprøver på de med ordet »frø« betegnede steder. De underkastedes af Søren Ødum spiringsforsøg med flg. resultat:

Snit B: 1 *Lamium purpureum* (Rød Tvetand)
1 *Urtica dioeca* (Stor Nælde)
1 *Sambucus nigra* (Hylde)

Snit C: 1 *Lapsana communis* (Haremad)
1 *Ballota nigra* (Tandbæger)
1 *Anthriscus silvestris* (Vild Kørvel)

Snit D udførtes 1962 i godsforvalterens have. Det ses af tavle II, at man under sort kulturjord, fyldt med knogler, tegl o. a., stødte på urørt moræneler i dybderne 0.60-0.80 m, en bundflade faldende stærkt mod øst; knap 1 m ø. f. sidstnævnte observationspunkt var bunden endnu ikke nået i dybden 1.15 m. u. t.

Snit E udførtes 1962 i »7' klasses have« (se tavle II). Over en strækning på 3 m fandtes en »grav« med en bunddybde o. 95 m u.t. Graven var fyldt med sort kulturjord med knogler, tegl o.a. udaterbart materiale. Under graven urørt moræneler. Mod øst steg gravens bund til 0.55 m u.t. – En prøvegravning nogle meter længere mod øst viste samme sorte kulturjord til i hvert fald 0.55 m dybde, hvor gravningen måtte standse p.g.a. indtrængende vand, uden at bunden nåedes.

*

Af disse snit bekræfter A – C tilstedeværelsen af den vold, der i sammensunken eller udskredet tilstand kan ses langs hele den nævnte strækning, fra indkørslen til avlsgården ned til Spøgelsesgrøften. Både i A og B findes umiddelbart vest for volden en grav, der i snit A ligger ca. 2.5 m under den nuværende voldkrone.

Udenfor – vest for – denne grav lå i snit A yderligere en dybere »grav«, – den grøft, der endnu i vor skoletid mellem 1910 og 1920 var en åben grøft, og som endnu ses åben og markeret på opmålingen fra 1943. Den ret skarpe, dybe grøft må utvivlsomt være opstået ved vanderosion, – stærke skybrud eller langvarig vandstrøm af kunstigt formidlet art.

Men så fæstningens navn da, i det oprindelige kildested i Sjællandske Krønike: fæstningen »*que est Nestuedis*«, »*munitio Nestuedis*? – Det kan betyde både »i Næstved« og »ved Næstved« og siger intet nærmere om fæstningens beliggenhed. Også Skovkloster kaldes i århundreder »Næstved Kloster«, f. ex. i ovenfor gengivne brev af 12. marts 1353: »*Monasterium b. Petri Nestuedis*«.

Hvor lå så Holstenernes fæstning?

Vi ved det ikke! – Vi må gå ud fra, at den har ligget tæt ved Næstved. Det kan ikke udelukkes, at den har ligget SØ for byen på det jordstykke, der bærer navnet Husvallen eller »Husvolden«, men i hvert fald ikke på det areal, hvorom kong Valdemar forhandler i 1353. – Kilderne oplyser intet.

Kan fæstningen have ligget ved Skovkloster? Kan det være spor af den, der endnu findes ved Spøgelsesgrøften? – Det er tænkeligt, men der er ikke skygge af bevis derfor (der findes over hele landet utallige voldsteder o. l., der ikke er omtalt i skriftlige kilder).

Holstenernes »fæstning« kan godt have været en lettere feltbefæstning; nogen lang levetid har den næppe haft. Dens beliggenhed har naturligvis været bestemt af strategiske hensyn, dens bevogtningsopgaver og dens egen sikkerhed. Om alt det kan man kun gætte. Man kan gå ud fra, at den har skullet kontrollere trafikken på Suså og vadestederne – broerne – over åen (jvf. Gunderslevholm). Har man villet gardere sig mod overraskelse fra søsiden, var der formentlig sikrere ovenfor Maglemølle end nedenfor byen.

Vi må lade spørgsmålet stå ubesvaret indtil videre.

Hilmar Ødum.

Hvor lå Holstenernes fæstning ved Næstved?

Indledning

I forbindelse med påvisningen af en middelalderlig befæstning ved Herlufsholm er det nærliggende at spekulere videre: er der nogen mulighed for at identificere dette anlæg med noget fra historien kendt?

Historien beretter intet om befæstningsanlæg ved Herlufsholm, – i middelalderen eksisterede stedet jo kun som det fredelige *Skovkloster*. Af krigeriske begivenheder i og omkring Næstved omtales i det hele taget ikke mange i middelalderen.

Hvad der er sket af den art nævnes kort af Rasmus Nielsen (pag. 97–98); det er fyrst Jarmers angreb 1259 og Valdemar Atterdags kampe med holstenerne 1344–45. Om begivenhederne 1344–45 og de følgende år beretter Helms (pag. 151):

»De første år af *Valdemar Atterdags* til har rimeligvis ikke forekommet munkene stort bedre, navnlig da den ny konge i årene 1340–46 satte alt ind på at erobre Sjælland fra Johan den Milde og hans holstenske lensmænd, og mange af de voldsomste kampe netop kom til at stå i klostrets umiddelbare nærhed. Den sjællandske krønike beretter herom (under året 1343), at »såvel danske som tyske røver kvæg på Sjælland og lemlæster mange bønder. Byen Køge afbrændes, og mange landsbyer hærages. Fremdeles sejrede tyskerne over de danske fredagen før Mikkelsdag ved Fladså Mølle«. Året efter (1344) kæmpes der lige udenfor Næstved, hvor Holstenerne havde opført en fæstning på Husvolden, en klostret tilhørende bakke tæt ved Susåen, syd for sortebrødreklostret. Danskerne forsøgte at indtage fæstningen, men da de intet kunne udrette, sluttede de våbenhvile og drog bort.«⁷⁰ Det følgende år (1345) gik det bedre for danskerne, holstenerne fortsatte ganske vist deres plyndringer, »stak ild på flere landsbyer på Sjælland« og hjemsøgte Ringsted by; men da de danske påny stormede den holstenske fæstning på Husvolden, lykkedes det denne gang at erobre den, og samme år indtog danskerne Gunderslevholm (1½ mil nordvest for Næstved) og Paddeborg.⁷¹ Navnlig i årene 1343–45 havde Skovkloster altså i høj grad haft de krigeriske begivenheder på nært hold ...«.

Disse begivenheder nævnes igen pag. 156:

»1353 afsluttes to interessante kontrakter mellem kongen selv og klostret. Kongen havde beklaget sig til abbed Thrugillus og hele klostrets konvent, fordi han ikke besad noget hus eller nogen gård i Næstved, hvor han under sine ophold i byen kunne være tryk for fjenders angreb, hvorfor han bad munkene overlade ham en grund, hvor han kunne bygge et hus og anlægge en fiskedam. I et brev af 12. marts 1353 imødekom munkene hans ønske, dog på den betingelse, at hverken kongen eller hans arvinger måtte opføre sådanne bygninger på grunden, som på nogen måde kunne blive til skade for klostret eller dets indtægter, hverken i eller udenfor byen ⁷⁷) og så ængstelige var munkene for kongens byggeplaner, at han i en særlig kontrakt, attesteret af roskilde-bispen Henrik Geertsen, måtte forpligte sig til ikke at bygge kongsgården højere end 30 alen og til kun at anlægge een fiskedam ⁷⁸). – Den grund, klostret overlod kongen, lå lige syd for sortebrødreklostret og må altså have ligget ganske tæt ved Husvolden, hvor holsternerne 1344–45 havde haft en fæstning, eller måske på selve denne. Kongen fik næppe opført nogen gård i Næstved, eftersom en sådan kongsgård aldrig omtales, og intet spor af den nogensinde er blevet fundet«.

Husvolden sættes endnu en gang i forbindelse med holsternes fæstning ved omtalen af en retssag i 1431, hvilket Helms gengiver således (pag. 173):

»For sortebrødrenes vedkommende drejede striden sig bl. a. om *Husvolden*, den under Valdemar Atterdag omtalte bakke nær ved Susåen syd for Næstved. Skovkloster hævdede at have udlejet denne bakke til prioren i sortebrødre-klostret (så følger referat af retssagen og vidneførelsen) »og ydermere vidnede forskrevne 12 mænd, at Husvolden er Skovklosters egen jord og lyder til den udmarksjord, som hun hos ligger, og bymændene har til leje« ²¹).

Denne fremstilling hos Helms synes ikke at efterlade nogen tvivl om identiteten af holsternes fæstning og Husvolden, eller i hvert fald om den nære sammenhæng mellem disse to lokaliteter, tæt s.f. Næstved.

Kilderne

De oprindelige kilder, hvortil Helms henviser, er for *krigsbegivenhedernes* vedkommende følgende:

Sjællandske Krønike (Langebek, tom. VI, pag. 525); her efter Ellen Jørgensen (1920) pag. 174:

1344. »..... *Rex Waldemarum debellavit Frisones. Dani uallauerunt municionem, que est Nestuedis; et infecto negocio redierunt sub condicione treugali.*«

1345. »..... *Holsatici incenderunt plura oppida in Sialandia, et uilla Ryngstadii deuastatur per eosdem. Dani obtinuerunt munitionem Nestuedis et destruxerunt Gunnarsløfholm, interfectis incolis ibidem per marschalcum Ericum Nicolai. Et tertia die obiit Johannes Magni, fundator eiusdem loci. Castrum Padeborgh est uictum.*«

Og i Ellen Jørgensens oversættelse (1911) pag. 27:

1344. »..... Kong Valdemar krigede på Friserne. De danske begyndte angreb på det virke, der er ved Næstved, men da de intet kunne udrette, sluttede de våbenhvile og drog bort«.

1345. »..... Holstenerne stak ild på flere landsbyer på Sjælland, og de hjemsøgte også Ringsted by. De danske fik virket ved Næstved, og de lagde Gunderslevholm øde, efter at marsken Erik Nielssøn havde ladet besætningen hugge ned; trediedagen derefter døde Jens Mogenssøn, som havde bygget samme borg. Slottet Padeborg blev vundet«.

Det ses, at her tales kun om fæstningen, ikke om Husvolden.

Kilderne til kongens lejemål i 1353 er følgende:

Erselev, Repertorium –, bd. II, pag. 18, nr. 2374:

12. marts 1353.

»Frater Thrugillus electus in abbatem et confirmatus monasterii b. Petri Nestuedis totusque conventus ibid. Conquestus est nobis Waldemar rex se domum vel curiam non habere, ubi pro inimicorum insultu secure posset quiescere, quodcumque ad villam Nestuedensem ipsum contingerit perseuere, nobisque supplicavit, ut sibi quendam fundum pro quadam domo construenda cum piscario dicto dam dimitteremus. Nos vero sibi et suis heredibus fundum nostrum ad austrum a claustro fratrum predicatorum Nestuedis juxta amnem situatum cum uno piscario, quod dicitur dam, dimittimus, ita tamen, quod nul edificia in dicto fundo edificare debeant, de quibus nobis et monasterio nostro vel redditibus nostris infra villam vel extra prejudicium aliquod poterit generari. – Sig. nostra. Datum 3 fer. ante dnicam palmarum.«

Kong Valdemars forpagtning af et stykke klosterjord findes også i Langebeks Scriptores Tom. IV, pag. 378. Det bemærkes, at overskriften »Husswalden« er Langebeks egen, den indgår ikke i teksten.

»Husswalden. XLVIII.

Vidisse Episcopi Roskild. super litera Waldemari, qui protestatus est, in prejudicium nostrum non velle facere edificia preter unam domum ad altitudinem XXX. ulnarum in fundo monasterii ad austrum a claustro predicatorum sibi dimisso ab abbate, cum uno Dam. MCCCLIII.«

Og endelig kilderne til retssagen 1431:

Erslev, Repertorium, bd. III, pag. 419, nr. 6508:

25. juni 1431.

»Vi Jesse Pæthers Munk, Byfoged i Nestwet (flere navne) ... kundgør, at Mand. efter Midsommer paa vort Byting afæskede Abbed Niels Raffn i Schowkloster et Stokkevidne, om det var nogen vitterligt, om hans Forfædre Abbeder i Schowkloster havde forlenet i Laan Prioren, som da var i Sortebrødre Kloster, Pether Areldss, og Hr. Woldemar Bydelbach R. en Jord, som nu kaldes Huswallen i Venskab og god Tro, var dem vel vitterligt, at Abbeden i forskr. Kloster i »Halning«, Venskab og god Tro ved nogen Tid i Laan havde forlenet forn. Prior af Sortebrødre Pæther Areldss og Hr. Woldemar Huswallen, og ydermere vidnede forskr. 12 Mænd, at Huswallen er Schowklosters rette egen Jord og lyder til den Udmarksjord, som hun hos ligger og Bymændene har til Leje«

Den samme handling nævnes i Langebek: Scriptorum pag. 378 således:

XLIX. »Tingswitne, at Closter, i haldning Wenskaff oc goed tro haffde forlænt Prior aff Sworttæ brødre, Per Arildsen, oc Her Waldemar Riddere, husswalden, huilken som ær Scoueklosters rætte eynjord MCDXXXI.«

I disse oprindelige tekster til handlingerne i 1353 og 1431 nævnes kun Husvolden, ikke et ord om fæstningen. Identiteten af de to områder fremgår ingenlunde af disse ældste kilder.

Historikerne

Imidlertid behandles – eller genfortælles – disse begivenheder af senere tiders historikere, især *Arild Huitfeldt*:

1344. »Item fordi de Holster haffde bygt dennem en ny Festning til Nestued /der som Husuolden er /huilken icke vaar benefind vdi nogen Pantebreffue /Derfaare forment Kong Woldemar /at forneffnde Festning burde at høre hannem til / eller afskaffis / De Holster forment den dennem at tilhøre /

thi de haffde den bekostet / oc lagt der Gods til fra andre Læn /
Derfaare bleff denne Festning belagt / men intet bleff dermed
vdret andet / der bleff gjort en Anstand / begge parter imellem«

1345. »Samme Aar fick de Danske den Festning ind / til Nestued /
hvilcken de forstyrrede / met Gundersleffholm / ihielslagendes
Indbyggerne / oc Marsk Erich Nielsøn / Tredie Dagen efter
døde Jens Mogenssøn / som haffde funderit samme stæd /
Det Slot Padeborn bleff i lige maade vunden.«

Under 1353 har Huitfeldt intet af interesse i denne sammenhæng.

Arild Huitfeldt kan næppe tænkes her at have haft andre kilder til sin rådighed end Sjællandske Krønike, som han – hvad begivenhedernes forløb angår – også følger nøje (se herom Ellen Jørgensen 1931). Dog har han misforstået stormen på Gunderslevholm derhen, at det er danskerne, der slår marsk Erik Nielsen ihjel; Erik Nielsen var tværtimod den danske marsk, der lod Gunderslevholms holstenske besætning hugge ned.

Fremfor alt begår Huitfeldt dog den misforståelse at identificere de to lokaliteter: »..... en ny Festning til Nestued / der som Husuolden er / «. Det står der intet om i Sjællandske Krønike.

Endvidere indfører Huitfeldt et juridisk motiv for kongen til at angribe fæstningen ved Næstved: Kongen mente, at holstenerne havde bygget den uden hjemmel i trufne aftaler, hvorfor den burde tilfalde ham. Om jura af denne art kan have haft nogen basis i datidens retsforhold, ved jeg ikke, men der står intet om alt dette i Sjællandske Krønike; det må være Huitfeldts egne tanker, eller det må gå tilbage til os ukendte kilder, hvilket ikke er sandsynligt. – Heller ikke rimer dette med forpagtningen 1353. Hvis kongen mente at have juridisk ret til »Husvolden«, hvis der på denne lå en fæstning – eller resterne deraf – som han havde erobret 8 år tidligere, behøvede han formentlig ikke at gå ind på en forpagtning med så mange klausuler.

Peder Hansen Resen havde sin »Atlas Danicus« færdig ved rektor Brunsmands medhjælp i 1687. Man kunne vente, at en lokalkendt mand som Brunsmænd havde mere udførlige oplysninger om Husvolden m. v. (han supplerer på andre steder Resens udkast), men omtalen af de omhandlede kampe er taget direkte efter Huitfeldt, hvem Resen også angiver som kilde (her gengivet efter Resen: *Atlas Danicus*, 1935):

Pag. 3. »På et Sted i Næstved, der kaldes Husvolden, anlagde Holstenerne en Befæstning i Aaret 1344 under den danske Konge Valdemar IIIs Regering, men denne Vold besluttede Valdemar at jævne med Jorden, da han mente, at den tilhørte ham, fordi der ikke fandtes udtrykkelige Bestemmelser herom i Pantsætnings-Dokumentet. Hol-

stenerne derimod, som havde ladet den opføre på egen Bekostning og ladet bringe deres Ejendele fra andre Steder derhen, påstod, at den tilkom dem. Derfor blev den gjort til Genstand for Belejring, men ikke erobret. Imidlertid blev der fra begge Sider sluttet Vaabenstilstand. Det følgende Aar hærgede Holstenerne og især de, som støttede Grev Johans Parti, forskellige Steder på Sjælland og selve Ringsted med Ild og Sværd. Men Danskerne angreb påny Befæstningen ved Næstved og erobrede den tillige med Gunderslevholm, hvorved blandt andre selve Marsken Erik Nielsen blev dræbt (Huitfeldt, Danmarks Krønike, S. 491, 492; Pontanus, Hist. Daniæ, S. 473, 474).«

Resen ledsager som bekendt sin beskrivelse af byerne med en kobberstukket plan. På Næstved-planen finder man nederst i højre hjørne, sø. f. Sortebrødreklostret, »Tvende Høye, som kaldis Huusvold«. Kortet viser dog ikke to høje, men et mere udflydende højdedrag.

De middelalderlige begivenheder nævnes igen af *Erich Pontoppidan*: Den Danske Atlas, 1767.

»At Nestved nogen Tiid skulle have været befæstet, vides ikke, men vel at de Holsteenske Herrer, som pantviis havde Landet inde, i det farlige Interregno der fulgte paa Kong Christoph II. Død, havde uden for Nestved bygt en Skandse, kaldet *Huusvolden*, hvis Levninger i nogle Banker sees uden for Sortebrødre. Der tænkte de at forsvare sig mod Kong Waldemar III., som efter sin Indkaldelse til Thronen, idelig fordrev de fremmede Giæster fra det eene Sted efter det andet. Han belejrede denne Huusvold Anno 1344, men vandt den ikke før end næste Aar, og nedlagde der Anføreren Erich Nielsen med sine Folk.«

Udover de sædvanlige misforståelser (her er marsk Erich Nielsen dræbt i Næstved, ikke Gunderslevholm) meddeler Pontoppidan kun den ene tilføjelse, at levningerne af Husvolden endnu er at se. Det ville være en værdifuld oplysning, hvis den var pålidelig.

Retssagerne

»Husvolden« nævnes som foran anført i sagen 1431 og nogle gange i *retssager* fra de senere århundreder.

1567. Strid om ejendomsret til visse jorder (ref. af Rasmus Nielsen, pag. 72): »Borgmestre og råd svarede på egne og Næstveds vegne, at de ikke havde nogen ejendomsret til overdrevet, som de havde i leje af Herlufsholm, men derimod til Husvolden, som strakte sig fra en gammel grøft mod øst og til åen, og til de vænger og haver, som lå mellem denne grøft og åen (Husvolden omfattede nuværende kirkegård, Niels Juels-, Oskars-, Lindevej og Aagade-kvartererne).«

1604. Næstved Bytings dom (ref. af Rasmus Nielsen pag. 80-81):
 »Da blev der så afsagt for retten, at Husvolden bør kgl. Maje-
 stæt at følge og ligge til Næstved, så længe Næstved er fri kgl.
 købstad.«
1639. Herredagsdom, afsagt i København 1639 (gengivet in exten-
 so af Resen; her efter Sydsjællands-udgaven 1935, pag. 10 ff).
 Af en synsforretning ref. pag. 16: »... Østen fra Nestved ind-
 til Rønne bechs holms søe och strecher sig indtil Oderupss
 mark paa dend sønder side, och udj wester til en gammel
 grøfft och et gammelt støche jord, kaldes hus wolden, huilchen
 eiendom altsammen ligger til herlofsholm ...«
- 1756-62 førtes en sag mellem Herlufsholm, Rønnebæksholm og Næs-
 tved om ejendomsretten til Næstved Overdrev (ref. af Rasmus
 Nielsen pag. 131-132). Husvolden nævnes heri på linie med
 andre jordstykker. – Af særlig interesse er, at der i denne sag
 på Herlufsholms forlangende blev optaget syn og af landmåler
 Balle tegnet et kort, der fremlagdes i retten 27. juli 1757. I
 I Synsforretningen 14/10 1756 hedder det: »Hernæst langs med
 Aaen og med Blegdammen ved Nestved, samt en Deel af det
 Gærde, som er omkring Sortebrødre Græs Vænge og til Stræ-
 det eller Landeveyen hvor der ved Hiørnet af bemeldte Vænge
 begynder en gammel Grøft, der gaar over og hen til Jord Diget
 mellem Aaderup Mark og et Støkke af Huusvolden«. Og 15/10:
 »Fortsat d: 15de octob: siunede, paaviste og maalte vi fra Sor-
 tebrødre Græs Vænge tvært over Landeveyen og hen mod en
 gammel Grøft, som skiller Overdrevet og Huusvolden ad, ind-
 til Aaderup By –«. Kommissionsdom afsagdes 28/4 1762, og
 Sagens akter findes – i original eller kopi – i Rigsarkivet (ren-
 tekammersager nr. 2243.296.1762), i landsarkivet for Sjælland
 (Rønnebæksholm arkiv) og i Herlufsholm godsarkiv, men kor-
 tet findes ikke noget sted.
1771. Rasmus Nielsen refererer (pag. 144 f.) delingen af Næstveds
 overdrev: »Det deltes i 7 dele 1) Enghaven, som lå mellem
 Sandbakken og Aaderup, 2) Bankemarken eller Gallemarken,
 som laa Nordøst for Enghaven og strakte sig fra Rønnebæks-
 holm til vejrmøllen og Rakkerbanken (Husvolden – dette navn
 synes nu at være glemt), 3) Engelsømarken ...«

I Matrikeldirektoratet findes som det ældste et kort over Næstved
 Købstads jorder, opmålt af H. Schiellerup 1808, ledsaget af målebog
 med navne og beskrivelse af alle terrænstykker. Navnet »Husvold«
 findes intetsteds, og intet i de detaljerede terræntegninger antyder
 stedebevarelsen af vold eller befæstning.

Diskussion

Af alle retsreferater, inclusive sagen fra 1431, fremgår det utvetydigt, at »Husvolden« er navnet på et stykke jord, ikke på en vold i betydningen fæstning. I den ældste foreliggende form fra 1431 skrives det »Huswallen«, – og ordet betyder efter al sandsynlighed en græsgang, ikke en vold.

Det er formentlig denne lighed mellem ordene, der har fået Huitfeldt til at knytte krigsskuepladsen fra 1344-45 sammen med »Husvolden«, – de middelalderlige kilder sætter som nævnt overhovedet ikke disse to lokaliteter i forbindelse med hinanden. Først Huitfeldt henlægger fæstningen til Husvolden, Resen følger efter, og Pontoppidan tager skridtet fuldt ud, når han taler om »en Skandse, kaldet Huusvolden«, og »han beleyrede denne Huusvold.« At ordet Husvolden på Pontoppidans tid var ved at gå helt af brug på stedet (sagen i 1771) viser, at han i dette stykke ikke bygger på lokalkendskab, men kun skriver af efter forgængerne (hvilket Suhm iøvrigt fortsætter med i 1826). Den samme brist på lokalt kendskab gør, at jeg ikke tror på Pontoppidans oplysning om, at fæstningens levninger endnu var at se i 1767; han er for upræcis i alle måder.

Den famøse identificering af de to lokaliteter skyldes altså Huitfeldt, – uden begrundelse af nogen art. Det var naturligvis tænkeligt, at Huitfeldt (som jo ikke savnede tilknytning til egnen) kunne bygge på en stedlig overlevering, en mundtlig tradition. Selv om sådanne overleveringer kan leve længe, må man dog alligevel konstatere, at der på Huitfeldts tid var forløbet 250 år, siden begivenhederne udspillede, – og en overlevering med det nævnte indhold kommer ikke til orde noget andet sted. *I al lokal omtale er Husvolden ikke en vold, men et jordstykke.*

Det vil yderligere erindres, at kong Valdemar i 1353 forhandlede om forpagtning af et stykke klosterjord (se foran s. 20-21). At det omhandlede jordstykke hverken kan være en vold eller en banke, men tværtimod et lavtliggende areal, fremgår af bemærkningen om fiskedammen (hvad enten den var anlagt eller kun påtænkt). På »Husvolden« kan anlæg af en fiskedam kun være muligt i lavningen langs Gallemarksvej.

At overleveringer af stedlig art i øvrigt kan være både sejglivede og falske, illustreres af traditionen om klostrets brand i Næstved 1261 og påfølgende udflytning som »Skovkloster«. Den findes både hos Huitfeldt, Resen og senere forfattere, indtil Neergaard afliver den 1915.

Snittene D – E er lagt på tværs af en linie mod nord, i voldgravens retliniede forlængelse. Også disse to snit ses at have ramt en grav, snit D i dennes vestside, snit E i dens østside. Her – inde i haverne og i umiddelbar nærhed af bygninger gennem lange tider – er alle andre terrænspor naturligvis udslettet.

Det synes dog, som om voldgraven og volden med dens meget gamle træbevoksning har eksisteret endnu i 1800-tallet. Grøften ses på Melchior-Leths plan IX fra 1864, og på tegningen fra 1804, plan I, ses bevoksningen at fortsætte som en smal træække langs østsiden af »Forvalterens Have«, – netop hvor vore to snit D – E er lagt.

Volden og den vest herfor liggende grav kan ikke være andet end et primitivt forsvarsanlæg. Volden må oprindeligt have været en hel del højere end i sin nuværende skikkelse, når man tager den nedskredne eller nedrevne voldfyld i betragtning, og den er tydeligvis ensidigt opkastet, hvorved den foran volden liggende grav er fremkommet.

Man kunne måske have ventet spor efter palisader e.a.l., men noget sådan er hidtil ikke fundet. Det hele gør mere indtryk af at være et primitivt feltanlæg end en permanent befæstning.

Terrænmæssigt er valget af pladsen til et sådant formål ikke dårlig. Anlægget har mod øst kunnet støtte sig til åen og dens sumpede enge, mod syd til Spøgelsesgrøften, mod nord til klostrets karpedamme (formentlig med sumpede omgivelser), evt. også til klostrets bygninger, og mod vest altså forsynet med det beskrevne voldanlæg.

Hele anlægget må være middelalderligt, men nærmere datering er ikke muligt, så længe daterbare levn ikke er fundet, – og skulle sådanne sager være tilstede, kan de kun findes ved en omfattende flade-afgravning af partiet tæt før ø.f. volden; eventuelle levn i voldgraven er forsvundet ved den senere følgende udskylning og nedskæring af hele grøften.

Hilmar Odum.

Jarmerslaget

Sjælland har – bortset fra København – sjældnere end de andre landsdele og navnlig Jylland været krigsskueplads. Dog blev det vistnok blodigste slag i hele Danmarkshistorien udkæmpet dér: Jarmerslaget.

Jarmer – Jaromar, Jarimar – var en vendisk fyrste fra Rygen, der siden Valdemar den stores dage var len under den danske krone. Jarmer havde et eller andet udestående med kong Christoffer I, Valdemar (sejrs) søn, hvad vides ikke, og blandede sig i striden mellem ham og ærkebisp Jakob Erlandsøn; måske mindre af kirkelig interesse end for at genvække god gammel vendisk skik og sige tak for sidst – mindre end et århundrede var gået siden de danske, ifølge Poul Martin Møller, »sloge djærve slag / iblandt de grimme vender«. Jarmer havde i 1258 lavet ravage på Sjælland; året efter kom han igen, tog Bornholm, gjorde landgang antagelig i Køge bugt, og stormede allerede dagen efter – 18. april, dyster dato – København, der som altid før og siden var ganske uforberedt. Han brød gennem befæstningen lige indenfor Østifternes Kreditforening, hvorfor også pladsen og dens tårnruin er opkaldt efter ham. (Byen mangler egentlig pladser opkaldt efter Wellington og Kaupisch). Beruset af succesen drog han derefter på rov i Østifterne – *Jarmerus Syalandiam devastavit in magna parte* – og – her kommer det interessante – ved Næstved knuste han den 14. juni 1259 en stor sjællandsk hjemmeværnsstyrke. 1800 mand er den laveste angivelse af tallet på danske faldne; flere end i hele Treårskrigen, mer end dobbelt så mange som ved Isted 1850.

Sjællands biskop, Peder Bang, nevø og tilhænger af Jakob Erlandsøn, havde sluttet sig til Jarmer efter at have lyst sit eget stift i band. At han af den grund forordnede, at de danske faldne ikke måtte begrave i viet jord, stod for datiden som en uhørt råhed, der da også, foreløbig gennem 700 år, har sikret ham et slet eftermæle; det er ialfald ikke efter ham vejen på Frederiksberg er opkaldt. Jarmer endte det også galt med; trods et indgået forlig kom han igen året efter, men da har han tilsyneladende vovet sig udenfor det strengt militære felt, hvori han åbenbart var en mester: *Jarimarus suffocatus per quandam mulierem*, noterer franciskanermunken Peder Olsen i sine *Colec-tanea*; i nutids avisoverskriftsprog: »Ung frue taget kvælertag på kendt general«.

Apud Nestuet, juxta Nestwith, siger annalerne om slaget. Men hvor? Der er mundtlig overlevering om tre steder, måske om flere: Lisbjerg, tæt sydvest for Herlufsholm; Næstveds sydlige udkant; og Margrethevold, et voldsted på spidsen af Borrenakke, enden af Saltø skov syd for Karrebæksmindevejen. De kan alle tre tilsammen være rigtige; det kan sådanne gamle overleveringer vise sig at være, jvfr. sagnet om Svend Estridsøns skæve ben.

Jarmers operationsbasis var København; mellem dens erobring og Næstvedslaget er der knap 2 måneder, hans hærgninger må først og fremmest have haft Øst- og Sydsjælland til genstand. Altså må hans modstandere have samlet sig vestpå; det omvendte er usandsynligt.

Når de to parter mødes ved Næstved må de primære mål i begges operationer have været vadestederne over Suså, ved Næstved og ved Skovkloster. Selvfølgelig har Jarmer hørt at store styrker samledes vestpå, altså sikrer han sin flanke ved at besætte vadestederne. Dem angriber så de vestfra fremrykkende danske, talmæssigt rimeligvis overlegne. En sydlig styrke går mod Næstved og når over åen, men oprives i byens sydlige udkant; ved Sortebrødreklostret, siger overleveringen, dvs. lige syd for Missionshotellet. En nordlig styrke går mod Skovkloster, antagelig ad Ladbyvejen; standses ved et modstød fra volden hen over sportspladsen, måske med rytterangreb i flanken, bagom Kohaven; og ødelægges under tilbagegangen opad de stejle skrænter der strækker sig fra Snoghøj gennem Friheden og har Lisbjerg som sydligt hjørne.

Endelig er der Borrenakke. Der kan enten have stået en forpost-fægtning – mindre sandsynligt; hvorfor skulle den danske opmarch være foretaget helt nede langs Karrebækfjord, gennem et umuligt terrain? Mere tænkeligt er det at forsprængte styrker af den sydlige angrebsstyrke er søgt tilbage den vej ned, klemt fra nord og øst af fjenden; er nået over Evegrøften (Fodbygård-Ydernæs), men er blevet afskåret fra vadestederne over Saltø å, der dengang har været impassabel langt op i landet; er blevet trængt ud på Borrenakke og tilintetgjort ved Margrethevold (Margrethe Sprænghest? siger Traps Danmark; hun var enke efter Christoffer I, som døde april 1259, og siden da Jarmers hovedmodstander; forøvrigt hans landsmandinde, vendisk født. Også ved Saltø gård findes en Margrethehøj – dem er der forresten talrige af rundt i landet).

I hele dette fatamorgana af krigshistorie passer vores vold som hånd i handske: Feltbefæstning med større styrker som forudsætning; kun i brug kort tid; flankedækning for styrker der er optaget af at hærge øst for Suså-linien; basis for modstød mod den nordlige angrebsstyrke.

At give anvisning på, hvor man skulle søge eventuel bekræftelse gennem levn fra slaget og tiden, er håbløst; kun tilfældet kan hjælpe, og om der overhovedet eksisterer nogen afhænger ganske af jordbundens beskaffenhed. Skulle man endelig søge, var Spøgelsesgrøften måske stedet. Hvem er det der går igen dér? Faldne bønder der ikke fik fred i kristenjord, men blev kulet ned hvor det var lettest?

Bispens skandaløse forordning (hvorfor hedder forresten skoven nord for Ladbyvejen Bangsbjerg?) har ialfald haft direkte adresse til benedictinermunkene på Skovkloster; klostret havde i 1259 ligget der i et århundrede eller så, og den barmhjertighedsgerning at begrave de faldne var en oplagt opgave for dem.

Måske er det mere virkelighedsnært end vi har troet, når vi i Sven Clausens slagsang på Skovklosters vegne synger:

Jeg så fyrst Ja-ro-marhar-ihî-slag,
og jeg har set kong Aha-terher-da-hag-

(sådan lyder det ialfald).

Skovkloster brændte, som nævnt, 26. april 1261, knap 2 år efter slaget; *combustum fuit claustrum Nestwæth*, hvilket Arild Huitfeldt, måske udfra for høje meninger om munkelatin, oversætter: blev Næstved-klostret brændt. C. Neergaard, der aflivede den gamle misforståelse, at det var klostret i Næstved der brændte, hvorefter udflytningen til Skovkloster skulle have fundet sted, kommer slet ikke ind på tanken om ydre begivenheder som brandårsag. Men hænger den mon ikke sammen med de uden tvivl stærkt urolige tilstande i Sydsjælland endnu i foråret 1261?

Og her begynder sædvanligvis Skovklosters historie.

Helge Finsen.

Litteratur

- Beckett, Francis*: Herlufsholm Kirke. 1915. Jubilæumsskrift.
- Erslev, Kr.*: Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis.
- Finsen, Helge og Achen, Sven Tito*: Herlufsholm i 400 Aar. 1965.
- Helms, H. J.*: Næstved St. Peders Kloster (Skovkloster). 1940.
- Huitfeldt, Arild*: Danmarks Riges Krønike. Tom. II, pag. 473. 1601. — Folio-udg. 1650, pag. 491-92.
- Jørgensen, Ellen*: Valdemar Atterdag. Udvalg af Kilder. 1911.
- Jørgensen, Ellen*: Annales Danici Medii Ævi. — Selsk. for Udg. af Kilder til dansk Historie. 1920.
- Jørgensen, Ellen*: Historieforskning og Historieskrivere i Danmark indtil Aar 1800. 1931 (især pag. 110).
- Langebek, J.*: Scriptorum Rerum Danicarum. 1786.
- Melchior, H. B. og Letb, Albert*: Historiske Efterretninger om Herlufsholms Stiftelse. 1865.
- Neergaard, Carl*: Næstved St. Peders Kloster og Skovkloster. 1915. Jubilæumsskrift.
- Nielsen, Rasmus*: Næstved Købstads Historie. 1925.
- Pontoppidan, Erich*: Den Danske Atlas. Tome III, pag. 97. 1767.
- Resen, Peder Hansen*: Atlas Danicus. — Sydsjælland, i dansk oversættelse ved Chr. Behrend. 1935.
- Tolstrup, Flemming*: Det ældste Herlufsholm. 1965.
- Ødum, Søren*: Germination of Ancient Seeds. — Dansk Botanisk Arkiv, bd. 24, nr. 2. — 1965.

HERLUFSHOLM SKOLE

Oplysninger og meddelelser

Skolens opbygning:

Skolen har følgende klasser: 6. hovedskoleklasse, 7. hovedskoleklasse, 1.-3. realklasse, 1.-3. gymnasieklasse (sproglig og matematisk). Betingelsen for oprykning fra 7. hovedskoleklasse i 1. realklasse er, at vedkommende er i besiddelse af en sådan modenhed og kundskabsfyldte, at det kan »forventes, at han kan følge undervisningen i realafdelingen på tilfredsstillende måde og fuldføre undervisningen på normal tid«.

Oprykning i gymnasiet sker normalt efter 2. realklasse, men kan – hvis forholdene taler derfor – også finde sted efter realeksamen. I gymnasiet optages foruden kostskoledisciple også dagskoleelever, både piger og drenge, fra Herlufsholm kommune og andre kommuner i oplandet.

Undervisningen i gymnasiet forudsætter, at disciplene har vilje og evne til at udføre et betydeligt arbejde på egen hånd. Derfor er en pæn oprykningsprøve efter 2. real eller en realeksamen ikke nogen garanti for, at en discipel kan følge med i gymnasiet, men oprykningen afhænger af, om skolen finder, at den pågældende er tilstrækkelig moden og egnet til gymnasiet.

I gymnasiet er undervisningen i religion, dansk, historie, samfundslære, oldtidskundskab, fransk, gymnastik og musik (sang) af samme omfang på den sproglige og den matematiske linje.

På den sproglige linje gives herudover en sproglig og litterær undervisning i engelsk og tysk med betydelige krav til både mundtlig sprogfærdighed og til skriftlig behandling af sprogene. Desuden undervises i latin, geografi, matematik og biologi.

På den matematiske linje gives der en indgående undervisning i matematik, fysik og kemi. Endvidere undervises der i engelsk eller tysk efter disciplenes valg, dog således at der skal melde sig mindst 5 til undervisning i det sprog, som de færreste melder sig til. Desuden undervises der i geografi og i biologi.

Karakterer og vidnesbyrd:

Bedømmelsen af disciplene udtrykkes ved en af følgende karakterer: 13 - 11 - 10 - 9 - 8 - 7 - 6 - 5 - 3 - 0.

Vidnesbyrd vil normalt kun blive givet, når det skønnes, at karakteren i tal ikke i tilstrækkelig grad oplyser, hvad hjemmet bør vide om den pågældendes evner, flid, opmærksomhed m. v.

- 13: Gives for den usædvanlig selvstændige og *udmærkede* præstation.
- 11: Gives for den *udmærkede* og selvstændige præstation.
- 10: Gives for den *udmærkede*, men noget rutineprægede præstation.
- 9: Gives for den gode præstation, der ligger lidt over *middel*.
- 8: Gives for den *middelgode* præstation.
- 7: Gives for den ret jævne præstation, der ligger lidt under *middel*.
- 6: Gives for den noget *usikre*, men nogenlunde tilfredsstillende præstation.
- 5: Gives for den *usikre* og ikke tilfredsstillende præstation.
- 3: Gives for den meget *usikre*, meget mangelfulde og utilfredsstillende præstation.
- 0: Gives for den helt uantagelige præstation.

Det kræves, at følgende to betingelser skal være opfyldt, for at realeksamen eller studentereksamen er bestået:

- 1) *Summen af samtlige karakterer skal være mindst 5,5 gange karakterernes antal.*
- 2) *Summen af de to laveste karakterer plus gennemsnittet af de resterende karakterer skal være mindst 13.*

Disse to betingelser skal opfyldes både for årskarakteren og eksamenskarakteren.

Kontingent for kostskoledisciple:

Oplysning om kontingent og betaling heraf bliver sendt til hjemmene.

De, der ønsker at søge om moderation, må rekvirere skema fra skolens kontor og tilbagesende det i udfyldt stand senest 10. juni.

Skolebøger og andre læremidler:

Skolen indkøber alle skolebøger, og disciplene får dem som lån, ligesom ved statsskolerne. Der vil være mulighed for, at de disciple, som ønsker at eje bøgerne, kan købe dem. Hvis hjemmet ønsker, at disciple skal eje samtlige bøger, bedes det skriftligt meddelt boginspektør, lektor Levinsen, ved skoleårets begyndelse. Enkelte bøger, som man i årets løb får lyst til at eje, kan ved skoleårets slutning købes til en pris, som fastsættes af boginspektør under hensyntagen til bøgernes tilstand og alder. Hvis disciple ønsker at købe bøger på denne måde, må de fra hjemmet have skriftlig tilladelse til at købe bøgerne. Boglånet omfatter ikke Det ny Testamente og skolens sang-

bog, som disciplene skal eje, og skolen ser helst, at disciplene også får lov til at købe ordbøger og atlas.

Med hensyn til bøger, lånt af skolen, fastsættes følgende regler:

1. Bøgerne er skolens ejendom.
2. Disciplene er ansvarlige for de modtagne bøger, så at bortkomne, mishandlede eller ødelagte bøger skal erstattes.
3. Enhver bog skal straks efter modtagelsen forsynes med navn, klasse og årstal. Navnemærkater hertil udleveres af skolen.
4. Bøgerne skal forsynes med omslag og i enhver henseende behandles med omhu.
5. Der må ikke i bøgerne anføres notater, tilføjelser eller indstregninger, undtagen det sker efter faglærerens anvisning. Enhver form for tegning i bøgerne eller mishandling af dem medfører erstatningspligt. Det er heller ikke tilladt at skrive gloser til, selv om man senere visker dem ud igen.
6. De lånte bøger skal afleveres til det af skolen fastsatte tidspunkt. Hvis en discipel i skoleårets løb forlader skolen, skal han forinden aflevere de modtagne bøger. Forinden afleveringen fjernes beskyttelsesbind, og der må ikke ligge notesbøger, papirlapper og lignende i bøgerne ved afleveringen.

Disciplene får gennem skolen stilebøger, skrive- og opgavebøger, kollegiehæfter, notesbøger, kladdehæfter, tegnepapir med videre i rimeligt omfang efter skolens skøn. Der må ikke udrives blade eller dele deraf af hæfter, stilebøger, notesbøger osv.

Skolen kontrollerer, at disciplene behandler bøger og materiel forsvarligt. Man må forstå, at kravet om, at beskadigede eller på anden vis uansvarligt behandlede bøger med videre skal erstattes, vil blive håndhævet ubetinget, både af pædagogiske grunde og fordi udgifterne til bøger og materiel er meget betydelige.

Optagelse:

Nye disciple optages normalt fra skoleårets begyndelse i 6. kl. og i 1. g. I de øvrige klasser vil der som regel kun være mulighed for optagelse, hvis nogle af skolens disciple af en eller anden grund udmeldes uden afsluttende eksamen. Der optages ikke nye disciple senere end i 1. g. Tilmeldelse af aspiranter må foretages på blanketter, der rekvireres fra skolen og i udfyldt stand indsendes inden 15. marts 1969. Aspiranter fra oplandet som dagskoleelever må søge optagelse gennem den skole, de går i.

Udmeldelse

kan kun ske fra udgangen af et kvartal og må tilstilles rektor senest en måned inden kvartalets udløb.

Konfirmation:

I skoleåret 1968-69 vil 1. real blive forberedt til konfirmation, så at disciplene bliver konfirmeret palmesøndag, den 30. marts.

Herlufsholms sognepræst, pastor Krarup-Hansen, forbereder til konfirmationen. Skolen ønsker, at disciplene under konfirmationsforberedelsen normalt deltager i gudstjenesten de søndage, hvor de er på skolen.

Telefonering:

Forbindelse med disciplene må normalt foregå skriftligt, og anmodninger om at få dem i tale telefonisk kan ikke ventes imødekommet. Der kan afgives besked til sovesalslærerne. Disses telefoner svarer sikrest skoledage kl. 17,30-18,00.

Skolen henstiller, at hjemmene i størst muligt omfang skriver til disciplene, og at man ligeledes normalt lader disciplene skrive hjem og ikke anmoder dem om at telefonere i tilfælde, hvor de udmærket godt kunne sætte sig i forbindelse med hjemmet skriftligt.

Forsikring:

I følge sygekasseloven kan alle, uanset alder, blive medlem af en statsanerkendt sygekasse, og ved 16-års alderen *skal* alle være enten nydende eller ydende medlem af en sådan, med mindre han på dette tidspunkt er medlem af en kontrolleret fortsættelsessygekasse og ønsker at forblive i denne.

Skolen henstiller til hjemmene, at der drages omsorg for, at disciplene er sygeforsikret på den ene eller den anden måde og vil gerne være behjælpelig med indmeldelse i den lokale, statsanerkendte sygekasse, hvis vi får besked herom.

Da det er skolens opfattelse, at det er i hjemmenes interesse, at disciplene er dækket forsikringsmæssigt for de almindeligste forsikringsområder, har skolen tegnet en »kombineret elevforsikring«, der er obligatorisk for alle kostdisciple og omfatter: brand-, vandskade-, tyveri-, privatansvar og ulykkesforsikring. Præmien bliver cirka 20 kroner årlig.

Adresseforandring:

Forældre anmodes om ved flytning snarest at give rektor meddelelse om den nye adresse.

Lommepenge:

Disciplene får ugentlig gennem deres sovesalslærer udbetalt de for pågældende klasse fastsatte lommepenge. Da alle nødvendige udgifter,

også porto, betales gennem sovesalslæreren, må dette beløb betragtes som tilstrækkeligt, og det er uønskeligt, at enkelte disciple forsynes med yderligere lommepege.

Rygning:

Disciple i de ældste klasser har tilladelse til at ryge på skolen inden for visse rammer. For de øvrige klasser er rygning forbudt. *På rejser til og fra skolen er rygning forbudt for alle disciple.*

Sygdom:

Skolen har sit eget sygehus, hvor sygeplejerske fru Grenvald tager sig af de disciple, som bliver syge her på skolen. Samtlige disciple bliver undersøgt af læge Kjeld Hage, som året igennem regelmæssigt aflægger besøg for at tilse syge, foretage nødvendige undersøgelser med videre. Hvis en discipel under ophold hjemme eller andetsteds uden for skolen har været udsat for at blive syg af smitsom sygdom, må vedkommende ikke vende tilbage til skolen, før familiens læge (eller en anden læge) finder det forsvarligt.

Rejsetilladelse:

Ud over i ferierne kan disciplene, hvis afstanden gør det muligt, besøge deres hjem eller andre nære pårørende på week-end besøg på de fastlagte rejsedage. De øvrige søndage eller fridage vil der kun blive givet rejsetilladelse i begrænset omfang, og når særlige grunde foreligger. Dette gælder alle disciple, også de nærboende. Når en dreng går på Herlufsholm, må hjemmet være indstillet på, at han skal tilbringe et antal søndage på skolen sammen med kammeraterne.

De disciple, med hvis hjem skolen ikke har nogen fast aftale om rejse, må i de enkelte tilfælde have en skriftlig tilladelse fra hjemmet for at kunne opnå rejselov fra skolen. Besøg i andre hjem end disciplenes eget må holdes inden for snævre grænser, og rejselov vil kun blive givet, når der foreligger skriftligt samtykke fra hjemmet og en skriftlig indbydelse fra det hjem, der skal besøges. Anmodninger om rejselov må være rektor i hænde *senest* 2 dage før rejsedagen.

Når skolen ønsker, at drengene skal tilbringe de almindelige week-ends på skolen, skyldes det ikke blot, at vi finder, at det hører med til kostskoletilværelsen, men også den kendsgerning, at disciplene ret ofte er trætte og uoplagte efter en rejse-week-end.

Forsømmelser:

Skolen ønsker stærkt at understrege, at undervisningen udgør et sammenhængende hele. Derfor er det vigtigt, at disciplene ikke for-

sømmer mere end absolut nødvendigt, og skolen henstiller indtrængende, at hjemmene ikke anmoder om ekstra frihed undtagen i tilfælde, hvor meget vægtige grunde taler derfor. Det er i de sidste år ret hyppigt sket, at forældre på et meget sent tidspunkt anmoder om forlænget juleferie for deres sønner med den begrundelse, at flyvebilletter ikke kan fås til de rette datoer. Vi anmoder de hjem, der tænker på at holde jul i udlandet, om at disponere i meget god tid, så vi kan undgå vanskeligheder.

Der vil ikke blive givet tilladelse til, at disciple går op til køreprøve inden for skoletiden.

Hvis en discipel under ophold i hjemmet bliver syg eller på anden måde forhindret i at møde rettidigt på skolen, må hjemmet omgående underrette vedkommendes sovesalslærer eller rektor.

Hvis dagskoledisciplene bliver syge, bedes hjemmet underrette skolens kontor telefonisk (72 01 01 kl. 10-12), og sygeseddel fra hjemmet bedes medbragt, når skolegangen genoptages.

Ekstraundervisning og lektiehjælp:

Der rettes ikke så sjældent henvendelser til skolen om at arrangere ekstraundervisning eller skaffe lektiehjælp. Sådanne foranstaltninger er rimelige, når en discipel har fået huller i sin viden på grund af længere tids sygdom eller lignende, og skolen vil i den slags tilfælde gøre, hvad den kan, for at ordne den fornødne hjælp. Hvis en discipel derimod er gået tilbage som følge af manglende flid, må der i første række stilles krav til den pågældende selv, og skolen finder det ikke rigtigt straks at foranstalte særhjælp i sådanne situationer. I mange tilfælde, hvor en discipel gerne vil have ekstraundervisning, er det slet ikke dét, der er tiltrængt. Det, der er i vejen, er ofte, at den pågældende ikke følger ordentlig med i timerne og ikke har tankerne ved arbejdet under forberedelsen.

Det forventes, at ekstraundervisning ikke finder sted uden efter forhandling med skolen.

Undervisning i musik:

Disciple, som ønsker at få undervisning i musik, må melde sig straks ved skoleårets begyndelse. Skolens musiklærer, organist Larsen, vil så undervise så mange, der er plads til, i klaverspil og være behjælpelig med at finde en musiklærer til andre interesserede. For al musikundervisning betales et honorar, svarende til, hvad sådan undervisning normalt koster. Dog vil skolen sørge for, at disciple med anlæg og interesse for musik kan få undervisning helt eller delvis uden bekostning i tilfælde, hvor de økonomiske forhold taler for det.

Hovedtelefoner i stedet for højttalere:

Anvendelsen af højttalere i forbindelse med radio, grammofon og båndoptager har i de sidste år antaget et sådant omfang, at der nu må ske en ændring af hensyn til omgivelserne – både kammerater og lærerfamilier. Apparaternes effekt er blevet voldsomt forøget, og skolens bygninger er ikke indrettet til denne form for livsudfoldelse. Skolen anser det derfor for nødvendigt at forbyde anvendelsen af højttalere på værelserne. I stedet må man bruge hovedtelefoner, der nu er af udmærket kvalitet. Prisen kan ikke siges at være afskrækkende, når man ser på, hvad mange disciple har af teknisk udstyr i øvrigt.

Vi vil dog søge gennemført en ordning med mulighed for visse undtagelser og lempelser med hensyn til præfektens stilling, radio i forstuer og eventuelt ved særlige lejligheder.

Bilkørsel:

Skolen har været ude for tilfælde, hvor en disciple med hjemmets tilladelse har haft bil stående hos venner i nærheden og er kørt hjem i bil i ferier eller på week-end. Det er da sket, at kammerater er blevet taget med.

Heldigvis er der ikke indtrådt uheld i sådanne tilfælde, men på baggrund af, at bilulykker er en almindelig foreteelse, anser skolen det for nødvendigt at forbyde, at kostdisciple under nogen form har rådighed over et motorkøretøj. Hvis dagskoleeleverne har den fornødne alder og hjemmets tilladelse, er der intet i vejen for, at de må køre til og fra skole på motorkøretøj.

Eksaminer 1967

Beskikkede censorer i de skriftlige fag:

Dansk i 3.g: lektor Wilson, Horsens, og lektor Bang, Birkerød;
i 3.r: overlærer Alb. Johansen, Århus, og i 2.r: overlærer Niels Nielsen, Horsens.

Engelsk i 3.s: lektor Bolbjerg, Hellerup, og rektor Frederiksen, Grindsted; i 3.r: overlærer Ebba Petersen, Langeland.

Tysk i 3.s: rektor Stig Hansen, Kalundborg, og lektor Liebing, Kolding.

Matematik i 3.mf: adj. Bødker, Køge, og lektor Gjaldbæk, Hellerup; i 3.r: viceinspektør Henry Nielsen, København, og i 2.r: overlærer K. S. Eriksen, Brønderslev.

Fysik i 3.mf: lektor Poulsen, København, og lektor Storm, Nykøbing M.

Beskikkede censorer ved de mundtlige prøver:

- adjunkt Poul Andersen, Virum: kemi i 3.mf.
- adjunkt Bostrup, Hillerød: fysik i 3.mf og 3.r.
- lektor Funch, Slagelse: geografi i 2.g.
- adjunkt Hartby, Køge: oldtidskundskab i 3.g.
- lektor Kallan, København: tysk i 3.s.
- lektor F. Lauritzen, København: biologi i 3.g.
- adjunkt Lund, Viborg: engelsk i 3.s.
- adjunkt Ragn-Hansen, Maribo: historie i 3.g.
- gymnasieoverlærer Schunk, Holte: geografi i 3.r.

Da lektor Degenkolw var syg i hele eksamenstiden, måtte de beskikkede censorer i biologi og geografi overtage hvervet som eksaminatorer. Som censorer virkede adjunkt Metz, Næstved, i 2. og 3.g og gymnasielærer Riis i geografi i 3.r.

Indbudt af skolen som censorer var følgende fra Sorø Akademi:

- lektor Balslev: tysk i 2.s og 3.r.
- lektor O. Christensen: kemi i 1.m.
- lektor Damgaard Sørensen: matematik i 2.mf.
- lektor Pihlkjær: latin i 1.s.
- adjunkt Pilegaard: historie i 2.r.

Studentereksamen

14 bestod eksamen på den sproglige linie. Gennemsnit i årskaracter: 8,0, i eksamenskaracter: 7,7.

15 bestod eksamen på den matematisk-fysiske linie. Gennemsnit i årskaracter: 8,0, i eksamenskaracter: 7,9.

Realeksamen

Denne eksamen blev bestået af 12 disciple. Efter eksamen optoges Ole Hermansen og Søren Iversen i 1.gs., Leif Knudsen og Geert Honnens de Lichtenberg i 1.gm.

2. real

Efter prøven oprykkedes 13 i 3. real, 2 i 1.gs og 9 i 1.gm. 1 optoges i 3. real på anden skole og 3 i 1.g på andre skoler.

Skolens lærere og personale

Rektor P. Kierkegaard,
tlf. 72 07 08

Lektor G. Illum,
tlf. 72 06 08

Lektor J. Degenkolw,
tlf. 72 33 86

Lektor Mogens Jensen,
tlf. 72 24 71

Lektor Wohlfahrt Andersen,
tlf. 72 27 48

Lektor C. Levinsen,
tlf. 72 10 98

Lektor Normann Jørgensen,
tlf. 72 04 30

Lektor Henry Andersen,
tlf. Herlufmagle 219

Adjunkt H. Schwarz,
tlf. 72 00 20

Adjunkt Fischer Hansen,
tlf. 72 26 13

Adjunkt Mads Nielsen,
tlf. 72 45 33

Adjunkt Gert Olsen,
tlf. 72 03 71

Gymnasieoverlærer John Riis,
tlf. 72 42 90

Adjunkt Harald Christiansen,

Organist Andreas Larsen,
tlf. 72 12 56

historie: 3.m, 2.mx, 1.m, 2.r, 7. kl.
oldtidskundskab: 2.s, 2.my, 1.s.

historie: 3.s, 2.my.

latin: 1.s.

matematik: 3.r, 2.r, 7. kl.

biologi: 3.s, 3.m, 3.r, 2.r, 1.r,
7. kl., 6. kl.

geografi: 2.s, 2.mx, 2.my, 1.s, 1.m.

matematik: 3.m, 2.s, 2.m, 1.s, 1.m.

fysik: 6. kl.

tysk: 3.s, 2.s, 2.m, 2.r, 1.r.

formning: 2.r, 7. kl.

historie: 2.s, 1.s, 3.r, 1.r, 6. kl.

gymnastik: 2.g, 1.g, 3.r, 1.r, 6. kl.

religion: 2.s, 2.mx, 1.m, 7. kl.

latin: 3.s, 2.s, 2.r.

oldtidskundskab: 3.g, 2.mx, 1.m.

gymnastik: 3.g, 2.g, 1.g, 2.r, 7. kl.

engelsk: 2.s, 1.r.

fransk: 2.mx, 2.my, 1.s, 1.m.

engelsk: 3.s, 2.m, 1.s, 3.r.

fransk: 3.g, 2.s.

dansk: 2.s, 2.my, 2.r, 1.r.

tysk: 1.s, 3.r.

dansk: 3.s, 3.m, 2.mx, 1.m.

engelsk: 1.m, 2.r, 7. kl.

fysik: 3.m, 2.m, 1.m, 3.r, 2.r, 1.r,
7. kl.

kemi: 3.m, 2.m, 1.m.

fransk: 3.r.

matematik: 1.r, 6. kl.

geografi: 3.r, 2.r, 1.r, 7. kl., 6. kl.

skrivning: 1.r, 7. kl., 6. kl.

formning: 1.r.

religion: 2.my, 1.s, 3.r, 6. kl.

dansk: 1.s, 3.r, 7. kl., 6. kl.

sang: 3.g, 2.s, 2.m, 1.s, 1.m, 1.r,
7. kl., 6. kl.

religion: 3.g.

Examineret faglærerinde, fru Fischer Hansen,	engelsk: 6. kl. tysk: 7. kl.
Gymnastiklærerinde fru Eja Steffensen	gymnastik: 2.g, 1.g.
Fru organist Andreas Larsen,	formning: 6. kl.
Sognepræst V. Krarup-Hansen, tlf. 72 03 78	religion: 1.r.
Tømrermester Ejnar Hansen,	sløjd: 2.r, 1.r, 7. kl., 6. kl.

Ugeinspektionen har været varetaget af: lektorerne Wohlfahrt Andersen og Normann Jørgensen, og adjunkterne Mads Nielsen, I. Fischer Hansen og Gert Olsen.

Udendørsinspektion: gymnasieoverlærer John Riis.

Tilsyn med fysiksamlingerne: adjunkt Gert Olsen.

Tilsyn med naturfagssamlingen: lektor J. Degenkolw.

Skolens bibliotekar: gymnasieoverlærer John Riis.

Inventarinspektør: lektor Normann Jørgensen.

Boginspektør: lektor C. Levinsen.

Økonomiinspektør S. Lundgren Beck. Tlf. 72 01 01,
priv. 72 16 33.

Skolens læge: læge Kjeld Hage. Tlf. 72 14 95.

Økonoma: frk. Anna Elisabeth Jensen. Tlf. 72 04 83.

Oldfrue: frk. Alice Hansen. Tlf. 72 04 98.

Sygehuset: Sygeplejerske fru Lilian Grenvald. Tlf. 72 03 45.

Sovesalslærere er:

Lektor C. Levinsen, Klosterbygningen, tlf. 72 10 98.

Lektor Mogens Jensen, Skolebygningens vestre sovesal, tlf. 72 24 71.

Adjunkt H. Schwarz, Skolebygningens østre sovesal, tlf. 72 00 20.

Adjunkt Mads Nielsen, Museumsbygningen, 1. sal, tlf. 72 45 33.

Adjunkt Gert Olsen, Museumsbygningen, 2. sal, tlf. 72 03 71.

Lektor Normann Jørgensen, Lassengården, tlf. 72 04 30.

Under 1. august 1967 ansattes cand. mag. Harald Christiansen som adjunkt på Herlufsholm skole.

Lektor Henry Andersen har haft studieorlov fra 1. oktober 1967 til 1. april 1968. Hans timer i fransk er blevet læst af fru Birthe Holst og fru Henry Andersen; engelsktimerne er læst af adj. Mads Nielsen og adj. Schwarz.

Lektor Degenkolw deltog i et kursus i biologi 12.-25. oktober.

Lektor Wohlfahrt Andersen udnævntes den 9. november til lektor i 26. lønningsklasse fra 1. august 1967.

Disciplene

Skoleåret 1967-68 begyndtes med 246 disciple, heraf 47 dagskoleelever og 6 lærersønner. I årets løb er udmeldt Frans Langkilde af 1. gs, Hans Peter Hansen og Per Jensen af 1. gm, Thomas Hoppe, Andreas Nolsøe og Anker Søndergaard af 2. r., Steen Korsgaard af 1. r. og Hans-Jørgen Havemann af 6. kl. Mogens Møller Lauritsen er optaget i 1. gs, Søren Dragsted i 2. r. og Jan Ulrik Berg de Nully Brown i 6. kl. Skolen har nu (april 1968) 241 disciple.

I den følgende fortegnelse er disciplene anført klassevis i alfabetisk rækkefølge. Nyoptagne er betegnet med *, dagskoledisciple desuden med et D før navnet. For dagskoledisciple fra Herlufsholm sogn er hjemstedet ikke anført.

3. gs.

1. Ole Holst Andreasen 25.12.47, lrs. dr. jur., Dalby.
2. Peter John Anker-Petersen 28. 6.49, fru direktør Skau Petersen, Vedbæk.
3. Peter Christopher Franck 19. 7.49, direktør, Rungsted Kyst.
4. Christian Gluud 19.11.47, læge, Skelskør.
5. Ole Gøtzsche 26. 3.50, dyrlæge, Italien.
6. Finn Helmer-Petersen 7. 3.49, lektor, fotograf, Kbh.
7. Torben Holm 9.10.47, driftsleder, Ringsted.
8. Christian Kønigsfeldt 11. 2.50, ambassadør, Thailand.
9. Maxwell Sehested 16. 5.50, rådg. civiling., Malaysia.

Klasselærer: adjunkt H. Schwarz.

3. gm.

1. Hassan Aref 28. 9.50, research scientist, Canada.
2. Niels Christian Gjellerup 2.10.48, rådg. civiling., Mallorca.
3. Philippe Grandjean 1. 3.50, fru T. G., København.
4. Michail Grunnet 16. 9.47, kriminalass., København.
5. Stig Hansen 6. 4.49, gårdejer, Rislev.
6. Svend Aage Lydehøj Hansen ... 3.10.48, gårdejer, Allerslev.
7. Tom Eggert Hansen 7. 9.49, civiling., Hørsholm.
8. Lars Humle 14. 2.49, fru H., København.
9. Christian de Jonquières 13. 1.48, ambassadør, Persien.
10. Finn Koefoed 9. 2.49, dir., civiling., Gentofte.
11. Mogens Linnert 17. 5.49, kaptajn, København.
12. Erik Markussen 26. 9.49, fru M., Rungsted.
13. Poul Eric Peterson 17.12.48, kontorchef, Ballerup.
14. Jesper Ryberg 1. 5.49, kontorchef, København.

Klasselærer: adjunkt H. Schwarz.

2. gs.

1.	James Rex Essam	1.12.49,	squadron leader, Kbh.
	2. Denis Fairbank	31. 7.49,	fru Preston, Kenya.
D	3. Ole Willum Frederiksen	5. 1.50,	forpagter, Lund, Næstved.
	4. Venzel Hammershaimb	16. 6.50,	udenrigsråd, København.
D	5. Anne Grethe Hansen	23. 5.49,	købmand, Fensmark.
D	6. Liselotte Hansen	18. 2.50,	driftsleder.
D	7. Merete Hansen	4. 2.49,	forvalter.
	8. Frederik Harhoff	27. 5.49,	generalkonsul, USA.
	9. Christian Loch Hasling	9. 1.50,	proprietær, Herlufmagle.
D	10. Karen Jensen	14. 1.49,	glasværksarb., Fensmark.
D	11. Lisbet Levinsen	26. 6.50,	lektor.
D	12. Jytte Lorentzen	23.12.48,	gårdejer, fru.
	13. Godske Palsbøll	8. 3.50,	godsejer, Orebjerg,
Krogstrup.
D	14. Anne Schlüter	25. 5.49,	driftsbestyrer, Fensmark.
	15. Bo Hempel Sparsø	5. 9.49,	prokurist, fru, Klampen-
borg.
	16. Jan Michael Steenberger	10.10.50,	kontorchef, udenrigsmini-
steriet, Albertslund.
	17. Halfdan Sveinbjørnsson	17. 9.50,	departementschef, Kokke-
dal.
D	18. Inge-Lise Voss Sørensen	8. 5.49,	parcellist, Herlufmagle.
D	19. Nanna Torp	19. 7.50,	fabrikant.
D	20. Mariann Weirsøe	26.12.49,	ingeniør.
	21. Christian Jens Villadsen	1. 4.49,	fru, Norge.

Klasselærer: lektor Normann Jørgensen.

2. gmx.

	1. Jens Brix Christiansen	1. 6.51,	direktør, M.F., Holte.
	2. Per Jarl Hansen	26. 9.49,	direktør, Gentofte.
D	3. Henrik Kähler Hansen	11.11.50,	typograf.
D	4. Jens Christian Hauge	13. 4.49,	sognepræst, Krummerup.
	5. Mogens Holck	6. 3.50,	baron, Holckenhavn,
Nyborg.
D	6. Hans Holt	20. 2.51,	ingeniør.
D	7. Merete Jacobsen	22. 7.49,	fabrikant, Spragelse.
	8. Harding Kristiansen	25. 9.48,	gårdejer, Klokkeholm.
	9. Carsten Lassen	9. 3.49,	skovrider, Fakse.
D	10. Gunhild Lund	10. 1.49,	formand, Herlufmagle.
D	11. Jens Ulrik Madsen	2. 6.50,	produktionschef, civiling.
	12. Ole Michaelsen	4. 2.50,	dylrlæge, Grenå.
	13. Hans Chr. Møller	17. 2.50,	rådg. ing., Borup.

- D 14. Torben Fossing Nielsen 7.12.50, maskinarb.
 D 15. Karen-Margrethe Rasmussen ... 17. 1.50, gårdejer, Gelsted.

Klasselærer: adjunkt Gert Olsen.

2. gmy.

- 1.*Werner René Aistrup 28. 9.49, civiling., Charlottenlund.
 D 2. Mogens Andersen 12. 6.49, sognepræst, Førslev.
 3. Christan Holt 21. 3.48, civiling., Risskov.
 D 4. Flemming Jensen 29. 7.50, overmontør.
 D 5. Niels-Ebbe Jensen 13. 4.49, murer.
 6. Per Krogh 12. 9.49, handelschef, Grønland.
 7. Bo Levisen 4. 9.48, tandlæge, Frederikssund.
 D 8. Jens Chr. Mortensen 9. 7.49, papirarb.
 D 9. Olav Leth Nielsen 3. 6.49, værktøjer.
 10. Henrik Roed 4. 1.51, fru, Ørholm.
 11. Peter Roed 4. 1.51, fru, Ørholm.
 D 12. Jes Schmidt 11. 8.50, ingeniør.
 13. Mads Thuesen 16. 2.50, direktør, Klampenborg.
 14. Henrik Yde 16. 8.50, distributionschef,
 Brabrand.

Klasselærer: adjunkt Gert Olsen.

1. gs.

- 1.*Nils Meyer Aarsø 5. 4.49, biografejer, Køge.
 2. Niels Dalgas Bjerre 30. 1.49, oberstløjtnant, Varde.
 D 3.*Anne-Marie Bruun Hansen ... 15. 1.51, fhv. gårdejer.
 D 4.*Elsebeth Holme Hansen 2. 6.51, skovfoged.
 D 5.*Henny Hansen 12.10.51, gårdejer, Rislev.
 D 6.*Morten Hansen 28. 7.49, førstelærer, Lundby.
 D 7.*Eva Loch Hasling 8. 5.51, proprietær, Herlufmagle.
 8. Ole Hermansen 21.10.50, arkitekt, Persien.
 9.*Michael Holmes 4.10.50, luftkaptajn, København.
 10. Peter Iversen 19. 2.51, direktør, Hellerup.
 11. Søren Iversen 16. 9.49, direktør, Hellerup.
 12.*Niels Arboe Jacobsen 20. 8.51, lærerinde, fru, Ringsted.
 13. Anders Kloppenborg Jensen ... 16. 5.51, lektor.
 D 14.*Anette Margrethe Bøgholt
 Jensen 15. 9.50, slagtermester.
 D 15.*Mogens Møller Lauritzen 14. 1.51, jordemoder, fru, Søborg.
 16.*Nis Linnét 13.10.49, læge, Bogø by.
 17.*Søren Lænkholm 11.12.50, sekretær, fru, Charlottenl.

- D 18.*Aase Madsen 10. 8.50, slagtermester, Fuglebjerg.
 19.*Lars Nøglebæk 8. 7.50, herreekviperingshandler, Frederikssund.
- D 20.*Anne Dorte Askholm Olsen 13. 8.50, læge.
 D 21.*Mari-Ann Agerbo Rasmussen ... 27. 6.50, overlærer.
 22. Christian Rosenkrantz 28. 9.48, lensbaron, Hornslet.
 D 23.*Liselotte Voigt Simonsen 25. 8.50, overlærer.
 D 24. Else Marianne Springer 22. 6.50, repræsentant.
 25.*Erik Sund 8.11.49, oberstløjtnant, Belgien.

Klasselærer: adjunkt Harald Christiansen.

1. gm.

- 1.*Glenn Bentzen 7. 2.50, direktør, USA.
 D 2.*Lars Brinth 31. 1.52, forlagskonsulent, Fodby.
 D 3.*Niels Jørgen Christoffersen ... 27. 7.50, gårdejer, Fodby.
 D 4.*Søren Harboe 7. 6.51, gårdejer, Fodby.
 5.*Ulrik Holt 29. 9.49, civilingeniør, Risskov.
 6. Geert Honnens de Lichtenberg 17. 2.50, godsejer, fru, Laurbjerg.
 7. Carl Jensen 9. 7.51, fabrikant, Gentofte.
 D 8.*Inger Grete Jensen 27.11.50, parcellist, Herlufmagle.
 9. Jens Normann Jørgensen 1. 7.51, lektor.
 10.*Lars Klíntholm 30. 5.51, civilingeniør, Odense.
 11. Leif Ove Knudsen 4. 4.49, toldkontrollør, Svendborg.
 12. Hans Henrik Kondrup 11. 6.50, tømremester, Hellerup.
 13.*Theodor Kruse-Madsen 22. 1.51, fru direktør, Holte.
 14. Jarl Møller 10.12.51, bogholder, Hillerød.
 15. Claus Munck Petersen 24. 1.52, malermester, Århus.
 D 16.*Inge Pedersen 11. 4.51, gårdejer, Fuglebjerg.
 17. Klaus Hans Pedersen 25.10.50, trikotagehandler, Viborg.
 18. Stig Othmar Poulsen 20. 1.52, civiling., København.
 D 19.*Elin Randstoft 5. 2.52, rejseinspektør.
 D 20.*Claus Rasmussen 5. 7.50, dyrlæge, Lundby.
 21. Steen Højlund Rasmussen 13. 6.52, civilingeniør, Nærum.
 22. Mikkel Sørensen 18.12.51, pianistinde, fru, Kbh.
 23. Peter Dyrberg Vibede 5. 4.51, socialrådgiver, fru, Vejle.
 D 24.*Tom Vinnergaard 27. 6.51, snedker, Glumsø.

Klasselærer: lektor Mogens Jensen.

3. real

1. Carl Christian Andersen 7. 7.51, direktør, Ghana.
 2. Axel Henrik Blixen-Finecke ... 15. 5.52, baronesse, København.

3.*Peter Christensen	11. 3.51,	udenrigsråd, Ordrup.
4. Geert Knud Christoffersen ...	1.11.50,	direktør, cand. pharm., Zambia.
5. Kim Daugaard	9. 2.51,	afdelingschef, Holte.
6. Henrik Gowers-Lund	7. 9.51,	civiling., Rungsted Kyst.
7. Jens Holck	9.11.51,	fru H., København.
8. Michael Reinhold Jensen	28.12.51,	fru Birgit Kejser, Rødovre.
9. Jan Kølback	25.12.51,	fabrikant, København.
10. Niels Schwanberg Mogensen ...	26. 1.51,	overlærerinde, fru, Kbh.
11.*Carl Johan af Rosenborg	30. 5.52,	orlogskaptajn af reserven, Charlottenlund.
12. Michael Rosenørn-Lehn	16. 9.49,	lensbaron, Oreby.
13. Ketil Skovgaard-Petersen	29. 6.50,	dispachør, Rungsted Kyst.
14.*Niels Chr. Vase	25. 6.52,	oberstløjtnant, Tyskland.
15. Steen Allan Weidemann	22. 7.50,	købmand, Kastруп.
16. Christian Munk Østergaard ...	26. 9.51,	direktør, India.

Klasselærer: gymnasieoverlærer John Riis.

2. real

1. Torben Ahlefeldt-Laurvig-Lehn	3. 3.52,	greve, Hvidkilde, Svendb.
2. Robert Anker-Petersen	23.12.52,	fru direktør Skau Petersen, Vedbæk.
3.*Søren Dragsted	9. 4.52,	lrs., Gentofte.
4. Jan Flindt	22. 1.53,	fru, Søllerød.
5. Lars Frejslev	22. 1.53,	viceskoleinsp., Brønshøj.
6. Randall Bruus Fullerton	29. 1.53,	fru, København.
7. Stephen Halck	1.10.52,	ambassadør, Congo.
8. Otto Stenbæk Hansen	16. 5.53,	gesandt, København.
9. Carsten Haugsted	14. 1.53,	kommandør, København.
10. Michael Dixon Hjul	2. 7.52,	fabrikant, Brasilien.
11. Karsten Holstein Ipsen	9. 5.53,	lektor, København.
12. Ole Jein	20. 2.52,	fru, Hillerød.
13. Peter Bowall Jensen	19. 8.52,	kontorchef, fru, Søllerød.
14. Lars Normann Jørgensen	12. 7.52,	lektor.
15. Bernt Kiær	18.12.51,	godsejer, Binnitze, Maribo.
16.*Jesper Lemche	30. 5.52,	dyrlæge, Zambia.
17. Nicolas Markvardsen	30. 6.52,	forstander, St. Heddinge.
18. Ole Mielby	17. 4.52,	ingeniør, Fredericia.
19. Michael Nørbjerg	8. 9.52,	direktør, Nærum.
20. Per Lerdrup Olsen	6. 5.52,	fru, København.
21. Peter Oxholm	16. 6.53,	fru, Virum.

22. Allan Prior Knock	8. 4.52, direktør, København.
23. Henrik Ravn	4. 8.52, forpagter, Knudslund, Ringsted.
24. Preben Ruager	9. 6.52, fru, København.
25. Per Resen Steenstrup	2. 7.52, civiling., København.
26. Carl Georg Tresselt	1.11.52, overlæge, Sverige.
27. Ole Wichmann	28. 3.53, grosserer, Hellerup.
28. Ian Woolrych	7. 7.52, grosserer, Søllerød.

Klasselærer: lektor Wohlfahrt Anderen.

1. real

1. Eske Wohlfahrt Andersen	23. 8.53, lektor.
2. Henrik Bahn-Petersen	6.10.53, økonomichef, Glostrup.
3. Ulrik Jean Bernhoft	3.12.53, godsejer, Bødstrup, Slagelse.
4. Bo Borgnæs	24. 9.53, kaptajn, Grønland.
5. Christian Brøndum	4. 6.53, redaktør, Rønne.
6. Aksel Buchter-Larsen	31.10.53, overlærer fru Ringkøbing, Lyngby.
7. Jørgen Edömér Cseh	6. 9.53, fru, Køge.
8. Klaus Gormsen	25. 4.53, fru, København.
9. Henning Hjerl	6. 8.52, dir., cand. jur., Hørsholm.
10.*Alan Holmes	20. 6.53, sekretær, fru, Hvidovre.
11. Erik Hove	9. 2.54, fru Christensen, Kbh.
12. Jens Iuel	4. 8.53, godsejer, Iuelsberg, Nybg.
13.*Peter Jensen	30. 5.53, dyrlæge, Terslev, Haslev.
14.*Stig Jørgensen	11. 5.53, direktør, Maribo.
15. Bjarke Jørnung	18. 3.53, civilingeniør, Ordrup.
16. Steen Kørner	13. 8.53, konsul, Indien.
17. Lars Henrik Ladefoged	28. 8.53, entreprenørleder, Grønland.
18. Peter Krogh Lauritzen	25. 6.53, fru, København.
19. Andreas Lehmann	11. 5.54, direktør, København.
20. Claus Levinsen	8. 1.54, lektor.
21. Nils Møller	15. 4.53, fru, Ll. Værløse.
22.*Leo Juul Nielsen	19. 2.53, institutionsleder, Grønland.
23. Per Riisberg	7. 4.53, major, Tybjerggård, Herlufmagle.
24. Tim Shinkfield	11.12.53, fru, Brønshøj.
25. Per Sjøqvist	20.12.53, direktør, København.

Klasselærer: adjunkt Fischer Hansen.

7. klasse

1. Thomas Ahlefeldt Laurvig-Lehn	30. 6.54,	greve, Hvidkilde, Svendb.
2. Sigurd Drost Andersen	16.12.53,	købmand, Odense.
3. Frants Erich Bernstorff	24. 7.54,	greve, Gyldensteen, Bogense.
4. Claus Beyer	4. 3.54,	grosserer, Klampenbog.
5.*Per Björkquist	3. 5.54,	telefonistinde, fru, Brønsh.
6.*Keith Brinck	27. 3.55,	direktør, Malaysia.
7. Henrik Bro	10. 6.54,	civiling., Allerød.
8. Henrik Michael Brüel	20. 7.54,	godsejer, fru, Thy.
9. Lars Henrik Christensen	7. 7.53,	handelsråd, Spanien.
10. Peter Christian Dreyer	17. 8.54,	direktør, Charlottenlund.
11.*Jannik Fleischer	7. 5.54,	lods, Snoghøj, Fredericia.
12. Eric Fullerton	6. 1.55,	fru, København.
13. Henrik Holstein	14.11.54,	fru Rønholt, Østerhoved- gård, Skelskør.
14. Hans-Henrik Fugmann Høyer	7. 7.53,	major, Slagelse.
15.*Peer Eske Jensen	6. 3.54,	direktør, Birkerød.
16. Niels Grothe Johansen	5. 4.54,	gdr., Bidstrup, Næstved.
17.*Peter Klinge	1. 5.54,	fabrikant, Vedbæk.
18. Morten Larsen	25. 7.53,	fru, København.
19. Steen Skovgaard Larsen	21. 5.54,	direktør, Kenya.
20.*Peter Lemvig	25. 6.54,	godsejer, Karise.
21. Adam Moltke-Huitfeldt	22. 8.54,	ambassadør, Espe, Boeslunde.
22. Peter Marcus Munch	9. 3.54,	fru, København.
23.*Otto Reedtz-Thott	15. 2.54,	baron, Gavnø, Næstved.
24. Philip Riis-Carstensen	8. 9.54,	arkitekt, Holte.
25. Poul Henrik Schiøler	9. 6.55,	korrespondent, fru, Kbh.
26. Klaus Niels Sørensen	3. 8.54,	restauratør, Hellerup.
27. Claus Thorup	18. 2.54,	cand. polit., Kenya.

Klasselærer: adjunkt Mads Nielsen.

6. klasse

1.*Niels Andersen	13. 7.55,	lektor.
2.*Christopher Anker-Petersen	18. 2.56,	fru direktør Skau Petersen, Vedbæk.
3.*Svend Bahn-Petersen	30. 7.55,	økonomichef, Glostrup.
4.*Michael Barfod	20. 6.55,	chefredaktør, København.
5.*Klaus Barfoed	13. 9.55,	sekretær, fru, Kgs. Lyngby.
6.*Søren Bay-Christensen	19. 4.55,	grosserer, Århus.

7.*Peter Bernstorff	20.10.55, greve, Gyldensteen, Bogense.
8.*Jan Ulrik Berg de Nully Brown	1. 8.55, direktør, Viborg.
9.*William Brüel	24. 1.56, godsejer, fru, Thy.
10.*Niels de Coninck-Smith	30. 1.56, Irs., Charlottenlund.
11.*Michael Garbers	5.11.55, direktør, Odense.
12.*Per Gernow	15.12.55, civilingeniør, Venezuela.
13.*Rasmus Berg Jacobsen	29. 8.55, fru, Lundby.
14.*Peter Karst	1. 8.55, dyrlæge, Northern Nigeria.
15.*Peter Kassow	10. 8.55, civilingeniør, Grønland.
16.*Alex Mark Knudsen	23.10.55, statskonsulent, USA.
17.*Henrik Marcher	3. 3.55, godsejer, Søholt, Maribo.
18.*Jens Meyer	21. 6.54, vicekonsul, Monaco.
19.*Torsten Nielsen	11. 3.56, afdelingschef, Greve.
20.*Ove Riisberg	28. 5.55, major, Tybjerggård, Herlufmagle.
21.*Tom Steding-Jessen	1.11.55, fysioterapeut, fru, Brønsh.
22.*Claus Resen Steenstrup	4.7.55, civilingeniør, Hellerup.
23.*Anthony Gordon Woolrych ...	5.10.55, grosserer, Holte.

Klasselærer: lektor C. Levinsen.

Følgende disciple fra 3.g har været præfeker i dette skoleår:

Lassengården: Philippe Grandjean og Christian Königsfeldt.

Museumsbygningen, 1. sal: Ole Andreasen og Ole Gøtsche.

Museumsbygningen, 2. sal: Hassan Aref og Stig Hansen.

Skolebygningen, øst: Finn Helmer-Petersen, Peter Anker-Petersen og Tom Eggert Hansen.

Skolebygningen, vest: N. Chr. Gjellerup og Chr. de Jonquières.

Klosterbygningen: M. Grunnet, Torben Holm og Jesper Ryberg.

Gangpræfeker : Chr. Glud, Sv. Aage Lydehøj Hansen og Poul Eric Peterson.

Fysikummedhjælper: Hassan Aref.

Biblioteksmedhjælper: Henrik og Peter Roed.

Herlufsholm elevråd og -forening

Elevrådet har i år været sammensat af følgende: 3.g: Chr. Jonquières (formand), Sv. Aa. Lydehøj Hansen (sekretær); 2.g: Frederik Harhoff (kasserer), Gunhild Lund; 1.g: Elin Randstoft, Leif Ove Knudsen; 3. real: Michael Rosenørn-Lehn; 2. real: Otto Stenbæk Hansen; 1. real: Chr. Brøndum; 7. klasse: Morten Larsen; 6. klasse: Claus Resen Steenstrup.

I begyndelsen af året brugtes en del tid til udarbejdelse af en ny forfatning, idet den gamle på visse punkter var for ineffektiv.

Man besluttede at lade skolebladet ligge i dvale i nogen tid grundet på økonomisk ugunstige vilkår. Som foreløbig kompensation herfor oprettedes senere »Vyleavisen«, der i sin korte levetid har været omfattet med stor interesse. Ellers har rådet gennem forslagskassen beskæftiget sig med en del småsager: radio på skolebygningens forstuer, duplikator og andre problemer, specielt vedrørende kostskolelivet. Elevrådet har endvidere deltaget aktivt i DGS (Dansk Gymnasieelevs Sammenslutning) og var således for første gang repræsenteret ved den årlige elevrigsdag. Herudover har elevrådet gennem dets kulturudvalg arrangeret koncerter, og med velvilje fra skolens side lykkedes det at afholde et gymnasiebal i marts med forudgående koncert.

I øjeblikket arbejder elevrådet gennem et udvalg med forslag til indretning af de nye kollegiebygninger og håber snart at komme med et samlet oplæg.

v|formand.

Korpsberetning

Skoleåret 1967–68 startede godt for Herlufsholm Korps. Hvervningen af medlemmer gav et uventet fint resultat, således at vi fandt en opdeling baseret på det gamle gradsystem hensigtsmæssig.

I midten af oktober blev patruljetjenesten påbegyndt ved film og foredragsaftener. Disse førte til en omfattende natøvelse, hvor to korpshold arbejdede mod hinanden. Premierløjtnant Mandrup har her ydet en uvurderlig indsats på det teoretiske område.

Henimod jul blev vi klar over, at det ville blive umuligt at afholde en respektabel korpsparade, og der blev derfor ingen parade den 14. januar.

Sidst i februar afholdt premierløjtnant Mandrup et teoretisk kursus i brug af hærens radiomateriel. Dette blev grundlaget for en stortilet øvelse mod Gardehusarregimentet den 29. februar. Under denne natpatrulje fik hver gruppe tildelt en radiostation, som havde til formål at oprette forbindelse til stabens hovedkvarter. Skønt flere korpsmedlemmer blev taget til fange, fik alle et positivt udbytte, hvorpå fremtidige øvelser kan bygges. Senere den aften fik vi forevist Gardehusarenes stillinger samt en opgørelse af de samlede resultater. Denne natøvelse blev fulgt op af et besøg på kasernen, hvor vi så materiel og værksteder. Af planlagte arrangementer kan nævnes øvelse med Gardehusarerne samt Sorø-løb med tilhørende kurser i kort- og kompasaflysning.

Til slut ønsker vi at rette en hjertelig tak til skolen og premierløjtnant Mandrup for hjælp og velvilje over for Korpsets arbejde i det forløbne år.

Spejdertroppen

Året har været præget af mange aktiviteter. I foråret 67 deltog vi i en tur med 1. Næstved trop til Denderupvænge, hvor vi havde natløb og den næste dag storstilede pionerarbejder, bl. a. en meget lang og velbygget tovbane, som blev gennemkørt flittigt. En enkelt patrulje Snepperne, deltog i divisionsturneringen i bededagsferien med hæderligt resultat.

Efter ferien havde vi i september den årlige week-end med Sorø-spejderne. Det foregik ved Holløse mølle og var som sædvanligt både hyggeligt og spændende. Snepperne vandt meget overlegent bøffelhornet.

I de fire vintermåneder løb vor efterhånden traditionelle Fortuna-turnering, og her vandt Ryperne. Der har i øvrigt inspireret af denne turnering været arbejdet meget flittigt med prøver og duelighedstegn, og mange har erhvervet adskillige mærker.

I foråret påtænkes en tur i lighed med turen sidste år med Næstved-spejderne.

Troppen tæller fortsat ca. 40 mand.

MJ.

Skakklubben

Skønt man dårligt i år har kunnet tale om nogen egentlig klub, har sæsonen været rig på begivenheder og interessen for skakspillet voksende.

I efteråret indledte man sæsonen med en lille simultanopvisning. F. Preuss (dansk mesterspiller) spillede mod en halv snes elever, og gav kun et point fra sig!

Kort tid efter kom indbydelsen til den årlige kamp mod Sorø, der i år foregik i Sorø. Der spillede med to hold: et fra realafdelingen og et gymnasiehold, hvert på fire mand. Sorøerne (der er blevet meget stærke) vandt gymnasieafdelingen med 4-0, mens realholdet spillede uafgjort 2-2.

I november startede så skoleturneringen med et felt på 20 mand. Man spillede efter Monrad-systemet med seedede og ikke-seedede spillere. Vinder af den ordinære runde blev H. Aref med fuld score. Den traditionelle match mellem nr. 1 og nr. 2 blev mellem H. Aref og J. Normann-Jørgensen. Den endte med en sejr på $3\frac{1}{2}-1\frac{1}{2}$ til førstnævnte.

Årets festlige skakhøjdepunkt – kampen mod »de gamle« – tabte vi med 5–2. Dog vandt skoleholdet på 1. og 2. bræt. Hr. Illum havde udsat en smuk præmie bestående af et hjemmelavet skakspil. Dir. Kann-Rasmussen havde udsat et skakur. Præmierne tilfaldt H. Aref og J. Normann-Jørgensen.

To elever fra skolen deltog i en simultankamp mod stormester Bent Larsen, dog uden at score. (Bent Larsen vandt 51–1!).

Man håber at kunne arrangere en lynturnering inden skoleåret er forbi. Næstved Skakklub har ved flere lejligheder hjulpet til ved sådanne arrangementer ved udlån af ure m.m.

Det synes som om de kommende års stærke spillere er at finde i den nuværende 1.g og 1. real – der er lyse udsigter for skakken. *H.A.*

Filmklubben

Herlufsholm Filmklub har nu bestået i tre sæsoner. Med 75 medlemmer (halvdelen af gymnasiet!) og arven fra sidste sæson var den sikret økonomisk. For at undgå pinlige misforståelser blev lovene taget op til revision. Det er blevet bestemt, at klubbens regnskaber skal revideres af skolens økonomiinspektør.

I indledende foredrag har jeg forsøgt at belyse filmens historie og æstetik, samt at vejlede i forståelse af de enkelte film. Med dette, klubbens formål, for øje, sammensattes et program bestående af 15 spillefilm af nogle af filmhistoriens bedste instruktører.

Stumfilmen repræsenteredes af Chaplin og Budovkin. Man fik mulighed for at se berømte klassikere som »Citizen Kane« (Orson Welles), »Den Blå Engel« (Sternberg) og »Vampyr« (Dreyer). To film af polakken Wajda vistes som eksempler på de nyere østfilm. Under en gennemgang af »den nye bølge« blev der vist værker af Truffaut, Chabrol og Demy. Desuden forevistes film af Losey, Ichikawa og Pacolini.

Jeg takker Henrik Yde for værdifuldt samarbejde. Det er meningen, at klubbens ledelse skal overgå til ham med starten af fjerde sæson.

Finn Helmer-Petersen.

Billedkunst på Herlufsholm

I det forløbne år har skolen (specielt lektor Wohlfahrt Andersen og adjunkt Mads Nielsen) fortsat sine bestræbelser for at bringe disciplene i kontakt med nyere dansk billedkunst gennem originale værker, et arbejde, som blev indledt forrige år. Dette har indtil nu fx. resulteret i månedlige vandredstillinger i samarbejde med andre skoler i

Næstved-området, hvor der har været vist arbejder af bl. a. Brynjolf, Kragh-Jakobsen, Lohmann, Knud Nielsen, Scherfig og Steerup-Hansen. Desuden har skolen haft separatudstillinger af Knud Jans, Daugaard Pedersen, Dea Trier Mørch, Heerup og Lars Bo, som alle har vist grafik. Fotografen Kjeld Helmer-Petersen har endvidere velvilligt lånt skolen en stor udstilling af sine værker, som direkte inspirerede til en elev-fotoudstilling. Fotografiet har også været repræsenteret på en udstilling af Peter og Mads Christensen.

Denne udstillingsvirksomhed har været fulgt op med kunstforedrag af kunstkritikeren Jean Grandjean og maleren Knud Jans, og 2.mx har været på Louisianna, hvor man så udstillingen Ung dansk Kunst.

Med særlig glæde nævner vi, at skolen som gave har modtaget et litografi af Frede Christoffersen, skænket af civilingeniør Carl Bro.

Desuden har skolen til udsmykning i de nye bygninger af Ny Carlsbergfondet fået tilbud om 12 farveserigrafier af Richard Mortensen.

For egne midler har skolen erhvervet et litografi af Daugaard Pedersen; ellers har vi i første omgang måttet koncentrere os om at financiere udstillings- og foredragsvirksomheden.

De hidtil indvundne erfaringer viser imidlertid, at dette led i skolens liv er værdifuldt for disciplene, som har deltaget aktivt i udvælgelsen og arrangementet i mange tilfælde. Vi håber i fremtiden at kunne få råd til i større omfang at erhverve kunst til ejendom. Den vil indgå som en del af det miljø, der er under udvikling på Herlufsholm.

M. N.

Natur og Ungdom

For halvandet år siden startedes her på skolen en lokal afdeling af Natur og Ungdom – en ungdomsfraktion af Danmarks Naturfredningsforening. Siden har der været stor tilgang, ikke mindst udefra, men centrum er stadig Herlufsholm. Foreningens virksomhed består i at sprede kendskabet til naturen og oplyse om naturbevarelse. Vi takker skolen for økonomisk bistand og stor velvilje.

Philippe Grandjean.

DKG

(Danmarks Kristelige Gymnasiastbevægelse)

har nu fungeret på Herlufsholm Kostskole i 2 år.

Interessen har været ret god, og der er blevet afholdt en række møder med foredrag og påfølgende diskussion. Adskillige af foredragene er holdt af folk fra »Studentertjenesten«.

R.

Fra det forløbne år

Det byggeri, som blev nærmere planlagt efter jubilæet i 1965, er nu godt i gang. Første etape omfatter 3 bygninger, som ventes at stå færdige, så at de kan tages i brug ved begyndelsen af det kommende skoleår. De 3 bygninger er en bygning til 28 disciple + lærerlighed, en ny »Vue« til yngste klasse + lærerlejlighed og en gymnastiksal. Byggeriet ledes af kgl. bygningsinspektør, arkitekt Stærmosé, Odense.

1967:

10. maj: 2.g på ekskursion til Frederiksborg Slot under ledelse af rektor.

29. maj: 1.g på ekskursion til kirker og Trelleborg under ledelse af rektor og lektor Levinsen.

22. juni: Dimission og middag for dimittenter med forældre. Derefter sommerferie.

15. august: Det nye skoleår begynder.

27. august: Fugleskydning. Store fuglekonge blev Sv. Aage Lydehøj Hansen, 3.g, lille fuglekonge Ole Jein, 2. real. Jubilarer fra 1927 overværede fugleskydningen.

9. september: Besøg af Præstø Amts lærerkreds.

16. september: Lektor Bang overværer undervisningen i dansk.

19.–20. september: Dr. Johs. Jensen (Den tyske Ambassade) giver en række timer i tysk.

20. september: Besøg fra Statens tekniske lærerkursus. De 15 kursister overværede forskellige timer og blev orienteret om skolen.

4. oktober: Besøg af rektor H. Morris, USA, der hørte på undervisningen og talte for de ældste klasser om amerikanske skoleforhold m.m.

5. november: Forældremøde for forældre til disciple i 7. klasse.

10. november: 111 amerikanske studerende + 6 ledere på besøg. Rektor holdt i kirken foredrag om skolens og kirkens historie. Om aftenen var skolens disciple på deres værelser værter for de amerikanske studerende.

23. og 25. november: Skolekomedie. Disciple fra 2.g spillede Erik Knudsen: Frihed er det bedste guld, instrueret af adj. Fischer Hansen og assisteret af lektor Degenkolw og organist Larsen. Den sidste aften var der efter komedien bal for de ældste klasser.

1. december: Kandidatprøve i engelsk for cand. mag. Kjeld Petersen, som havde gennemgået kursus under vejledning af adj. Schwarz.

6. december: Vildtaften. Derefter underholdning ved disciple.

8. december: Ambassadør Tyge Dahlgaard holdt foredrag om dansk udenrigspolitik.

13. december: Forfatteren, folketingsmand H. J. Lembourn talte om Grækenland.

1968:

8. januar: Forældremøde for forældre til dagskoledisciple i 1. og 2.g.

14. januar: Rektor Henrik Hertig, Maribo ('33) talte Trollemorgen i kirken. Sognepræst P. Riemann ('27) repræsenterede ved aftenfesten Herlovianersamfundet.

31. januar: Orienterende møder for forældre og aspiranter fra oplandet angående undervisningen i gymnasiet.

12. februar: Studievejledning for 2. og 3.g ved studerende og erhvervsvejleder Kolstrup.

2. marts: Sangerinden Ruth Reese sang Negro Spirituals og fortalte om de amerikanske negres musik.

2. marts: Koncert, arrangeret af elevrådet. Derefter aftendans for gymnasiet og 3. real.

16. marts: Skolebal for de 4 yngste klasser – med 6. klasses forældre og enkelte andre som gæster.

21. marts: Foredrag af reservelæge fru Rahbek om rygning af euforiserende stoffer.

28. marts: 3 m på ekskursion til København (fysik) under ledelse af adjunkt Gert Olsen. Der sluttedes af med teaterbesøg.

Stipendier og præmier

Skolen har til rådighed nogle legater og stipendier. Medens legaterne tildeles uden ansøgning, må der søges om stipendierne. Blanketter rekvireres fra rektor og indsendes til denne i udfyldt stand inden 10. juni.

Forudsætningen for tildeling af stipendium er, at pågældende disciplen ved dygtighed, flid og loyalitet over for skolen gør sig fortjent hertil, samt at der i hans økonomiske forhold findes begrundelse for understøttelse. Tildelingen af stipendium gælder kun for et år ad gangen, og da disciplene stadig skifter, og de enkelte hjemms økonomiske kår kan forandres fra år til år, kan en automatisk fornyelse ikke forventes, selv om den pågældende discipels forhold er uforandrede; derfor må ny ansøgning fremsendes hvert år som ovenfor angivet.

Skolen råder over nedennævnte stipendier for gl. Herlovianere:

Stiftelsens Universitetsstipendium og Det grevelige Moltkeske Universitetsstipendium; tildeles uden ansøgning.

Nic. H. Knudtzons Rejsestipendielegat for Herlovianere og Gehejmeråd Halls mindelegat, tildeles efter ansøgning stilet til forstanderen og indsendt til rektor inden 15. december.

De Meyerske Eksamenspræmier 1967 tildelte Hassan Aref 2.g og Jens Normann Jørgensen 2. real.

Den gamle Rektors Legat for 1967 tildelte Per Pontoppidan Møller.

Stiftelsens Universitetsstipendium for 1967 tildelte Jørgen Ole Hansen.

Det grevelige Moltkeske Universitetsstipendium for 1967 tildelte Lars Johan Skjerbek.

Gehejmeråd Halls mindelegat 1968 tildelte N. E. Ceplitis.

Fra Egmont H. Petersens Fond har skolen modtaget to legatportioner à 2500 kr. De er efter Fondens henstilling givet til to disciple, hvis mødre er enligstillede.

Årets arbejde

Religion.

3.gs+m(*Andreas Larsen*): Et brev af Paulus. Katolicisme og protestantisme. Luther og Erasmus Rotterdamus. Religionspsykologi. Kirkelige retninger i Danmark.

2.gs (*Bj. Normann Jørgensen*): Nye Testamentes tilblivelseshistorie. Centrale tekster i Nye Testamente gennemgået ved elevforedrag. De store sekter efter Neiiendam: Hvem tror hvad?

2.gmx (*Bj. Normann Jørgensen*): Som 2.gs.

2.my (*Harald Christiansen*): Kristendom og humanisme.

1.g (*Harald Christiansen*): Kirkehistorie.

1.gm (*Bj. Normann Jørgensen*): Primitiv religion, ægyptisk religion, babylonisk religion, parsismen, jødedommen. 1) Gl. Testamente. 2) S. Holm: Religionerne. 3) Fenger: Religionshistoriske tekster. 4) De europæiske ideers historie.

3. real (*Harald Christiansen*): Tolderlund-Hansen: Religioner og kirker.

1. real (*Krarrup-Hansen*): Konfirmationsforberedelse. Efter påske: Træk fra dansk kirkehistorie.

7. klasse (*Bjarne Normann Jørgensen*): Bentzen, Glahn og Frigast Hansen: Jesus og hans apostle.

6. klasse: (*Harald Christiansen*): Bentzen m. fl.: Israels folk.

Dansk.

3.gs (*Mads Nielsen*): Til eksamen opgives: Poul Møller: En dansk students eventyr. H. C. Andersen: Havfruen, Skyggen, Natterga-

len. Ibsen: Vildanden. Sønnetabet. Jomfruen i Fugleham. Hævnerværdet. Niels Ebbesen. Ebbe Skammelsøn. Kied af verden. Her vil ties. Samfundsforholdene på Anholt. Den kiedsom vinter. Rungsteds lyksaligheder. Guldhornene. Simon Peder. Strandbakken. Paa-skelliljen. Bekiendelse. Kunstneren ml. oprørerne. Kritik over væringerne. Protestantismen i naturen. Sjælland. Tidlig skilsmisse. Mødet med Bacchus. Gjentagelsen (14. dec.). Det uendeligt små. Sakuntala. Jeg hører i natten. Det forjættede land. Frøkenen. Symbolismen. Røg. Columbus. Henrettelsen. Torden i syd. Røde heste i sneen. De blå undulater. Fiskerne. Lille højsang. Fuglen i jomfruham. Svensk: Epilog vid magisterpromotionen. Et drømspel. En kopp te. Hissen. Barabbas. Kallocaïn. Brev frå en oljare. Vad suckar leksakslådan. Om det fanns telefon. Landet som icke är. Norsk: Pan. Juvikfolke: Juvikingar. I blinda. Du må ikke sove. Vi overlever alt. I årets løb er der specielt arbejdet med tiden ca. 1870 til i dag. Hovedværker: H. C. Andersen: Ud. eventyr. Kierkegaard: Ud. v. Johs. Sløk. Ibsen: Vildanden. Ud. af nyere poesi. (Stile grundbog: Svortdal). Månedslæsning.

- 3.gm (*Mads Nielsen*): Til eksamen opgives: Blicher: En landsbydegns dagbog. J. P. Jacobsen: Mogens. Ibsen: Vildanden. H. C. Branner: To minutters stilhed. Thrymskvadet. Jomfruen i fugleham. Ebbe Skammelsøn. Kied af verden. Samfundsforholdene på Anholt. Rungsteds lyksaligheder. Guldhornene. Simon Peder. Påskelliljen. Kunstneren ml. oprørerne. Licentiaten 93. Kritik over væringerne. Tidlig skilsmisse. Mødet med Bacchus. Nattergalen. Gjentagelsen (14. dec.). Det uendeligt små. Sakuntala. Jeg hører i natten. Det forjættede land. Frøkenen. Røg. Columbus. Henrettelsen. Torden i syd. Af Fiskerne. Lille højsang. Fuglen i jomfruham. Svensk: Epilog vid magisterpromotionen. Et drømspel. En kopp te. Hissen. Barabbas. Kallocaïn. Brev frå en oljare. Vad suckar leksakslådan. Om det fanns telefon. Landet som icke är. Norsk: Pan. Juvikfolke: Juvikingar. I blinda. Du må ikke sove. Vi overlever alt. I øvrigt som 3.gs.
- 2.gs (*Fischer Hansen*): Lyrik, især perioden 1890-1968. Drama fra klassicismen til Erik Knudsen. Månedslæsning. Stile.
- 2.gmy (*Fischer Hansen*): Som 2.gs.
- 2.gmx (*Mads Nielsen*): Kronologisk gennemgang: Ewald til H. C. Andersen; individuelle opg. i eventyret, særlig H. C. Andersens. Desuden som hovedværk: Sind. Stile. Månedslæsning.
- 1.gs (*Harald Christiansen*): Falkenstjerne: Håndbog i da. litt. I og III. Niels Ferlov m. fl.: Svensk og norsk litt. Brøndsted og Møller Kristensen: Danmarks litteratur (oldtiden-1750 og 1900-1940 prosaen)). Hovedværker: Jakob Knudsen: Den gamle præst. Knuth

Becker: Kai Gøtsche og Gunlaugs saga. Månedslæsning: Sarvig: De sovende, Hans Kirk: Fiskerne, A. Rudnicki: Gyldne vindruer. Huxby: Fagre nye verden.

1. gm (*Mads Nielsen*): Oldtid og middelalder (hovedværk: Gunlaugs saga). Prosatekster fra naturalismen (hovedværk: Sind) fulgt af nyere noveller. Udvalgte ældre og nyere lyriske tekster. Stile (grundbog: Svortdal). Månedslæsning.
3. real (*Harald Christiansen*): Handberg m. fl. Dansk digtning 3. Leif Busk: Sproglig forståelse. Hovedværker: Kaj Munk: Ordet, Karen Blixen: Babettes gæstebud, Blicher: En landsbydegns dagbog. Månedslæsning: Peter Seeberg: Fugls føde, Ribbjerg: Den kroniske uskyld, Hoel: Mødet ved milepælen, Lembourn: Hotel Styx.
2. real (*Fischer Hansen*): Handberg, Møller og Ramløv: Dansk digtning 2. Litteraturforståelse ved sproglig iagttagelse. (Skoleradio). Busk: Sproglig forståelse. Rigø og Schjerling Jensen: Vi kan selv.
1. real (*Fischer Hansen*): Handberg, Møller og Ramløv: Dansk digtning I. Max Frisch: Andorra. Busk: Sproglig forståelse. Vejledning i stilskrivning. Brinth og Rasmussen: Rigtigt Referat II.
7. klasse (*Harald Christiansen*): Vi læser. 7. kl. Bruun og Brüel: Dansk Sproglære.
6. klasse (*Harald Christiansen*): Vi læser. 6. kl. Bruun og Brüel: Dansk Sproglære.

Studieteknik.

1. real og 6. klasse (*John Riis*): Ved henvisning til håndbøger er der i samtaleform og ved enkelte praktiske forsøg givet en orientering i indlæringens psykologi og forskellig læseteknik og anvisninger på metoder til effektiv lektielæsning i læsefagene. Hertil er anvendt en del af skrivetimerne.

Engelsk.

3. gs (*Schwarz*): Til eksamen opgives: Shakespeare: Julius Cæsar: I, ii & II, i, 1-183 og III, ii. The Dickens Reader: pp. 20-32; 74m-86m. A. Miller: Death of a Salesman: pp. 66s-86m, 110-ud. Seven British Short Stories: pp. 27-39; 56-66. Two Centuries of English Poetry: pp. 6-7, 10-11, 42-47, 56-58, 73, 79-81, 129-130, 149-150, 153-155. Kirkup: No more Hiroshimas. Auden: Refugee Blues. Aspects of British Life & Thought: pp. 18-27, 36-43.
2. gs (*Henry Andersen*): G. Orwell: Animal Farm. E. Hemingway: The Red Pony. E. Bowen: Daffodils. T. Williams: The Glass Menagerie. W. Sansom: The Vertical Ladder. Bates: Joe Johnson. John Wain: Hurry on Down. Oversættelse. Referatstile. Frie opgaver i tilknytning til læste tekster.

- 2.gm (*Schwarz*): John Steinbeck: The Pearl. A. Miller: Death of a Salesman. J. Braine: Room at the Top. Div. skriftlige opgaver til de læste tekster. Til eksamen opgives: Animal Farm, kap. 1, 2 & 10. Room at the Top, kap. 3. Facts & Fiction I, pp. 18-27. The Pearl, kap. 1 & 2. Death of a Salesman, pp. 7-28, 66-86, 116-121.
- 1.gs (*Schwarz*): To Start You Talking. Salling: Modern Writers. Skoleradio. Intonationsøvelser. Stiløvelse.
- 1.gm (*Mads Nielsen*): Facts & Fiction I. A. Modern English Omnibus. Skriftlige opg. (billedstille, stiløvelser samt friere opg.).
3. real (*Schwarz*): Ring Hansen & Mouridsen: English of Today V. Graham Greene: Loser Takes All. Skriftligt: Billedstille, stiløvelser. Til eksamen opgives: English of Today, pp. 7-17, 39-45, 45-52, 76-85, 106-112, 121-126.
2. real (*Mads Nielsen*): Ring Hansen & Mouridsen: English of Today IV; English by School Radio 2 (67-68).
1. real (*Henry Andersen*): Ring Hansen & Mouridsen: English of Today III. Longmans' Simplified English Series.
7. klasse (*Mads Nielsen*): Cramer & Frandsen: Fundamental English 2 a-b.
6. klasse (*fru Fischer Hansen*): Erik Cramer og Preben Frandsen: Fundamental English 1a & 1b. Elever med forkundskaber i engelsk har i vid udstrækning læst engelske tekster extensivt, samt lavet skriftlige øvelser.

Tysk.

- 3.gs (*Wohlfahrt Andersen*): Goethe: Faust. 100 deutsche Gedichte: Lessing, Goethe, Schiller. Kulturgeschichtliche Lesestücke: Glaeser: Für Deutschland. Fontane: Der Fall Katte. Enzensberger: Über die Schwierigkeit, ein Inländer zu sein. Heinrich Böll: Ansichten eines Clowns. Bertolt Brecht: Dreigroschenoper. Til eksamen opgives: Goethe: Faust. Vers 1-32, 354-517, 1530-1711, 2865-3072, 4405-4616. (Hendriksen). Schiller: Maria Stuart II 6-9, III 4, IV 9-10, V 5. (Hendriksen). 100 deutsche Gedichte: s. 9-12, 21, 24, 28, 30, 44. (Gad, 4. oplag). Enzensberger: Blindlings. Kulturgeschichtliche Lesestücke nr. 1, 2, 12. (v. Ring Hansen, 4. opl.). Enzensberger: Über die Schwierigkeit, ein Inländer zu sein. (Duplikeret). Dürrenmatt: Der Besuch der alten Dame, s. 80₅-104₁₈ (v. P. V. Christiansen, 1. udg.). Bertolt Brecht: Der kaukasische Kreidekreis. (Skoleradiohefte).
- 2.gs (*Wohlfahrt Andersen*): Kulturgeschichtliche Lesestücke: Die deutsche Heimat. Die deutsche Sprache. Deutsche Poesie: Schiller, Goethe. Dürrenmatt: Der Besuch der alten Dame. Schiller: Don Carlos.

- 2.gm (*Wohlfahrt Andersen*): Hugo Hartung: Wir Wunderkinder. Heinrich Böll: Ansichten eines Clowns. Theodor Storm: Der Schimmelreiter. Werner Bergengruen: Die Feuerprobe. Blohm u. Köpke: Begegnung mit Deutschland. Danmarks Skoleradio: Berlin seit 1945. Siegfried Lenz: Die Nacht im Hotel. Termin zur Freude. Til eksamen opgives: Ring Hansen: Neuere deutsche Erzähler nr. 1, 3, 9. Bergengruen: Die Feuerprobe s. 30-63. Böll: Ansichten eines Clowns. Kapitel IV. Böll: Eine Stunde Aufenthalt. Blohm u. Köpke: Begegnung mit Deutschland s. 9-12, 84-111.
- 1.gs (*Fischer Hansen*): Ring Hansen: Neuere deutsche Erzähler. Böll: Bilanz. Klopffzeichen. Blohm/Köpke: Begegnung mit Deutschland. Hansjörg Martin: Kein Schnaps für Tamara. Moderne Erzähler IV (Der Augsburger Kreidekreis. Die Portugiesin).
3. real (*Fischer Hansen*): A. Rossen og Else Byrith: Deutsch lesen und lernen IV. Dürrenmatt: Der Richter und sein Henker. (Wir lesen deutsch III). Rossen: Øvebog til tysk sproglære.
2. real (*Wohlfahrt Andersen*): A. Rossen og Else Byrith: Deutsch lesen und lernen III. Erich Kästner: Drei Männer im Schnee. (Werner). Danmarks Skoleradio: Auf den Halligen.
1. real (*Wohlfahrt Andersen*): A. Rossen og Else Byrith: Deutsch lesen und lernen II. Danmarks Skoleradio: Eine unruhige Nacht. Till Eulenspiegel. Die Fahrt nach Sylt. Læst for klassen: Reineke Fuchs (Deutsche Sagen).
7. klasse (*fru Fischer Hansen*): Byrith og Rossen: Deutsch lesen und lernen I til kap. 17.

Fransk.

- 3.gs + m (*Schwarz*): Lectures Faciles. Camus: L'Étranger. Jean Anouilh: Antigone. Choix de Contes Modernes. Ionesco: La Leçon. Øvelser i Sproglaboratoriet.
- 2.gs (*Schwarz*): Eggli: La Vie en prose. (Le français pour tous). Laugesen: Lectures Faciles. La Famille Dupont. Sproglaboratorie-øvelser.
- 2.gmx (*Henry Andersen*): »Medecin sous les tropiques«, Pierre Fourré. »Nouvelles Lectures Faciles«, Laugesen. Øvelser i sproglaboratoriet.
- 2.gmy (*Henry Andersen*): Det samme som 2.gmx.
- 1.gs (*Henry Andersen*): Méthode audio-visuelle de français (Didier). Tekststykker fra Cours de langue et de civilisation françaises (Mauger). Øvelser i sproglaboratoriet. Grammaire par l'humour (B. Nissen).
- 1.gm (*Henry Andersen*): Méthode audio-visuelle de français (Didier). Tekststykker fra Fransk for begyndere (Bruun og Roskjær). Øvelser i sproglaboratoriet. Grammaire par l'humour (B. Nissen).

3. real (*John Riis*): Bruun, Holst-Jensen & Roskjær: Elementært fransk: Forskolen (nr. 1-29) + 40 normalsider tekst. Øvelser på sproglaboratoriet i begyndelsen af skoleåret.

Latin.

- 3.gs (*Bj. Normann Jørgensen*): L. Høeg: Cæsar og andre forfattere: Ciceros breve 1-22. Plinius' breve 1-3. Ovid: Pyramus et Thisbe. Horats: nr. 3 og 5. L. Høeg: Ciceros taler: In Verrem 1-16 og 60-71. Til eksamen opgives: L. Høeg: Ciceros taler (2. udg.): Talen mod Catilina III. Talen for Sextus Roscius 1-14. Talen mod Verres 60-68. L. Høeg: Cæsar og andre forfattere (2. udg.) Gallerkrigen IV. Ciceros breve 1-2.
- 2.gs (*Bj. Normann Jørgensen*): K. Nielsen og Krarup: Latinsk læsebog (5. udg.). Cicero: pro S. Roscio 15-28, 34-55, 58-63, 68-73. Cicero: in Catilinam I. Cicero: in Catilinam III. Sallust: Catilina 50₅-51. Valdemar Nielsen: Latinsk grammatik.
- 1.gs (*Illum*): Mikkelsen: Latinsk læsebog stk. XXXIII ud. L. Høeg: Cæsar og andre forf.: 3. og 4. bog af Gallerkrigen.
2. real (*Bj. Normann Jørgensen*): Kr. Mikkelsen: Latinsk Læsebog. Til eksamen opgives: stk. I-XXXII.

Oldtidskundskab.

- 3.gs (*Bj. Normann Jørgensen*): Foss og Krarup: Platons skrifter (6. udg.): Apologi & Kriton. A. Kragelund: Græske kunstværker. Bruhn og Hjortsø: Klassisk kunst. Til eksamen opgives: Odysseen, I sang. Iliaden, I og VI sang (v. 66-). Kragelund: Græske historikere (4. udg.) p. 46-94. Aischylos: Agamemnon. Platon: Apologi & Kriton. Af kunsthistorien: Borgen i Tiryns, Løveporten, Guldbægrene fra Vaffio, Dipylonvaser, Apollon fra Tenea, Vognstyren, Discoskasteren, Spydbæreren, Hermes m. Dionysosbarnet, Skraberens, Den døende Galler, Laokoon, Athens Akropolis, Olympia.
- 3.gm (*Bj. Normann Jørgensen*): Som 3.gs. Til eksamen opgives: Odysseen VI sang. Iliaden, I og VI sang. Kragelund: Græske historikere p. 46-78. Platon: Apologi & Kriton. Sofokles: Antigone. Af kunsthistorien: Borgen i Tiryns, Løveporten, Guldbægrene fra Vaffio, Bøjlekande fra Kreta, Dipylonvaser, Apollo fra Tenea, Vognstyren, Discoskasteren, Spydbæreren, Hermes med Dionysosbarnet, Afrodite, Den døende Galler, Laokoon, Athens Akropolis, Olympia.
- 2.gs (*Rektor*): Tragediedigtning og historieskrivning. Kunsthistorie.
- 2.gmy (*Rektor*): Som 2.gs.
- 2.gmx (*Bj. Normann Jørgensen*): Sofokles: Antigone. Aischylos: Agamemnon. Græske historikere (v. Kragelund): p. 46-79.

- 1.gs (*Rektor*): Uddrag af Iliade og Odysse. Mytologi efter Hertig.
 1.gm (*Bj. Normann Jørgensen*): Uddrag af Odysse efter Fox, Maule og Hjortsø. Iliaden I, II og VI sang (Wilster v. Kragelund). Uddrag af Græske Historikere (v. Kragelund).

Historie.

- 3.gs (*Illum*): Til eksamen opgives: Munchs verdenshistorie I (1963) s. 68-132, II (1964) s. 234-92, 306-27, III (1965) s. 3-22, 37-96, 142-63, 166-76, 189-240. Kierkegaard og Winding: Nordens historie I (1964) s. 213-259, II (1965) s. 24-37, 61-80, 98-110. Billedstof: Krucifiks og gravmæler i Herlufsholm kirke; Andrup m. fl.: Danmark i billeder (4. udg.) nr. 145-49, 230-31, 284. Nordens historie s. 247. Tekster: Helms: Kilder til Skovklosters historie, s. 9-14, 55-58. Hakon Müller: Kilder til Danmarks historie IV, s. 20-23, 27-33, 35-38. Bøgebjerg og Elmelund: Kilder til efterkrigstidens historie s. 62-63, 65-71, 74-77, 79-87, 88-93.
- 3.gm (*Rektor*): Til eksamen opgives: Munchs verdenshistorie II (1964) s. 221-94 og 299-333. Samme verdenshistorie III (1965) s. 1-96, 123-33, 136-51, 180-84 og 189-217. Nordens historie efter Kierkegaard og Winding I (1964) s. 46-86, og s. 213-59. II (1966) s. 7-37 og s. 51-80. Kierkegaard m. fl.: Danmark i Dag (1966) s. 66-72, 73-108, 115-33, 150-74, 199-207, 207-14 og 223-34. Billeder, monumenter og tekster: Herlufsholm kirke, elfenbenkrucifiks, gravmæler over Herluf Trolle – Birgitte Gøye og Marcus Gøye samt efter Andrup m. fl. (3. udg.) nr. 79, 82, 86, 88, 92, 96 og 97. Hakon Müller 1864-1920 (1962) s. 9-12, 20-38. Bøgebjerg og Elmelund: Kilder til mellemkrigstidens historie (1961) s. 5-13 og s. 62-82.
- 2.gs. (*Levinsen*): Munch: Verdenshistorie II. Kierkegaard, Winding: Nordens historie I fra unionstiden.
- 2.gmx (*Rektor*): Munchs Verdenshistorie II og Kierkegaard og Winding I fra unionstiden.
- 2my (*Illum*): Munch: Verdenshistorie II. Kierkegaard og Winding: Nordens historie I.
- 1.gs (*Levinsen*): Gyltendal: Verdenshistorie I. Kierkegaard, Winding: Nordens historie I til ca. 1500.
- 1.gm (*Rektor*): Munchs Verdenshistorie I. Kierkegaard og Winding I til ca. 1500.
3. real (*Levinsen*): Kierkegaard, Lomholt-Thomsen: Fra Folkenes Forbund til rumalderen. Kierkegaard, Lomholt-Thomsen, Winding: Borger og samfund.
2. real (*Rektor*): Kierkegaard og Lomholt-Thomsen: Fra opdagelserne til Folkenes Forbund.

1. real (*Levinsen*): Kierkegaard, Lomholt-Thomsen: Fra oldtid og middelalder.
7. klasse (*Rektor*): Mogens Møller: Vi læser historie. Kierkegaard og Lomholt-Thomsen: Fra oldtid og middelalder, afsnittene om Grækenland og Rom.
6. klasse (*Levinsen*): Mogens Møller: Vi læser historie. Samfundslære: Gennemgang af regeringen, folketinget, statsstyret og borgernes rettigheder og pligter.

Geografi.

- 2.gs (*Degenkolw*): Martin O. Nielsen og C. Tscherning: Geografi for sp. gymnasium.
- 2.gmx (*Degenkolw*): Wienberg Rasmussen, A. Berthelen, J. Espersen: Geologi. Steen Böcher, Tyge W. Böcher, A. Kiilerich: Geografi 1. K. Antonsen, Steen Böcher: Geografi 2. Gjellerups atlas.
- 2.gmy (*Degenkolw*): Som 2.gmx.
- 1.gs (*Degenkolw*): Martin O. Nielsen og C. Tscherning: Geografi for spr. gymnasium til side 88.
- 1.gm (*Degenkolw*): Wienberg Rasmussen, H. Sørensen, A. Berthelen, J. Espersen: Geologi. Gjellerups Atlas.
3. real (*John Riis*): Larsen, Ågesen & Schou: Geografi for 3. real. Atlas.
2. real (*John Riis*): Larsen & Ågesen: Geografi for 2. real. Atlas.
1. real (*John Riis*): Larsen & Rentsch: Geografi for 1. real. Atlas.
7. klasse (*John Riis*): Holm Joensen: Jordan rundt, s. 108-ud. Atlas.
6. klasse (*John Riis*): Holm Joensen: Jordan rundt, s. 7-114. Atlas.

Biologi.

- 3.gs (*Degenkolw*): Kristen Simonsen: Biologi 12. udg. Aug. Krogh: Menneskets fysiologi 15. udg.
- 3.gm (*Degenkolw*): Som 3.gs.
3. real (*Degenkolw*): V. K. Abrahamsen og K. M. Pedersen: Biologi 3.
2. real (*Degenkolw*): V. K. Abrahamsen og K. M. Pedersen: Biologi 2, afsnittene Ferske vande og havet.
1. real (*Degenkolw*): V. Abrahamsen, G. Balsløv, K. M. Pedersen: Biologi 1, afsnittene Marken og skoven.
7. klasse (*Degenkolw*): Poul Holm Joensen: Naturhistoriebog for 7. skoleår.
6. klasse (*Degenkolw*): Poul Holm Joensen: Naturhistoriebog for 6. skoleår. Mogens Lange: Dansk flora.

Fysik og kemi.

3. gm (*Gert Olsen*): F. Andersen, O. Bostrup, E. Halkjær og K. G. Hansen: Fysik for gymnasiet, bind 1, 2 og 3. Til eksamen opgives: Fysik 1: 22-41, 79-117. Fysik 2: 68-111, 116-147, 161-196. Fysik 3: 13-58, 88-107, 155-189. Øvelser: 1. Resistans i elektrolytopløsnin-ger. 2. Faste stoffers massefylde. 3. Transversalbølger. 4. Varmeenhedens mekaniske ækvivalent. 5. Øvelser med pendulet. 6. Lydens hastighed. 7. Rotationsenergi. 8. Tempografen. 9. Elektriske filtre. 10. Biot og Savarts lov. 11. Forholdet mellem e/m . 12. Nernst's lov. 13. Radioaktivitet. 14. Lysbøjning ved gitter. 15. Joules lov. Frode Andersen, Ole Bostrup, Hugo Asmussen og K. G. Hansen: Kemi for gymnasiet 1 og 2. Til eksamen opgives: Kemi 1: 54-102, Kemi 2: 9-105. Der er læst speciale over »Lasere«.
2. gm (*Gert Olsen*): F. Andersen, O. Bostrup, E. Halkjær og K. G. Hansen: Fysik for gymnasiet 2, plus udvalgte øvelser. E. Rancke Madsen: Lærebog i kemi. Al uorganisk kemi. Der er udført udvalgte kemiøvelser som led i forsøgsundervisning.
1. gm (*Gert Olsen*): F. Andersen, O. Bostrup, E. Halkjær og K. G. Hansen: Fysik for gymnasiet 1 plus udvalgte øvelser. Peter Schiøler: Kemi for gymnasiet, 11-94 og 130-163.
3. real (*Gert Olsen*): Ingolf Andersen og K. W. Norbøll: Fysik og kemi for 3. realklasse + elevøvelser.
2. real (*Gert Olsen*): Ingolf Andersen og K. W. Norbøll: Fysik og kemi for 1. og 2. realklasse, siderne 65-111 og 138-167. Elevøvelser efter: Th. Christensen, Ester Jensen og Gunner Knudsen: Fysikøvelse 2 og Kemiøvelser.
1. real (*Gert Olsen*): Hjalmar Højgård: Vor tids fysik for 1. og 2. real, siderne 7-93. Elevøvelser i fysik efter: Hjalmar Højgård: Øvelser og opgaver.
7. kl. (*Gert Olsen*): F. Hjerting, F. Andersen, H. Voldby: Den nye naturlære. 75-164.
6. kl. (*Mogens Jensen*): Hjerting, Andersen og Voldby: Den ny naturlære 1 til magnetisme.
- Studiatur*: 28-3-68: 3.gm: Danmarks tekniske Højskole. Akustisk og optisk laboratorium samt stjerne-kammeret.

Matematik.

- 3.gm (*Mogens Jensen*): Kristensen og Rindung: Matematik 3. Til eksamen opgives: Bog 1: s. 52-92, 161-182, 235-271. Bog 2: s. 21-27, 70-123, 128-191. Bog 3: s. 38-63, 124-150.
- 2.gs. (*Mogens Jensen*): Forsøgstekst 1967: Hæfte 2. Til eksamen opgives: P. Mogensen: Matematisk orientering 1 (2. ændrede udg.):

§§ 37-43, 58-68, 73-77. Forsøgstekst 1967. Hæfte 2: §§ 1-17, 20, 23-29.

- 2.gm (*Mogens Jensen*): Kristensen og Rindung: Matematik 2.
- 1.gs (*Mogens Jensen*): Forsøgstekst 1967: Hæfte 1.
- 1.gm (*Mogens Jensen*): Kristensen og Rindung: Matematik 1.
3. real (*Illum*): C. C. Andersen m. fl.: Realskolens regning og matematik 3. realklasse. Som valgfrit emne opgives: Rationale funktioner, efter Nygaard og Risom Pedersen: Emnelæsning for 3. realklasse 3.
2. real (*Illum*): Realskolens regning og matematik, 1. og 2. realklasse, s. 120-ud, Geometri s. 50-ud.
1. real (*John Riis*): C. C. Andersen m. fl.: Realskolens regning og matematik, s. 1-120. Geometri s. 1-50. Skole-tv's matematikserie.
7. kl. (*Illum*): C. C. Andersen m. fl. Hovedskolens regnebog 7. Samme forf.: Hovedskolens geometri for 7. skoleår.
6. kl. (*John Riis*): Andersen m. fl.: Hovedskolens regnebog 6. Hyl-ling Christensen & Larsen: Opgaver i regning.

Skrivning.

1. real (*John Riis*): Bisgård & Nielsen: Skrivning. 1. real.
7. kl. (*John Riis*): Pedersen & Thomsen: Skrivebog 8. Bjerkenes: Formskrift, hft. 5-6.
6. kl. (*John Riis*): Pedersen & Thomsen: Skrivebog 8. Øvebog 4. Bjerkenes: Formskrift, hft. 4-5.

Formning.

2. real, 7. kl. (*Wohlfahrt Andersen*): Der er i begge klasser tilstræbt individuel undervisning med vægten lagt på at elevens egne muligheder bringes til udtryk. Materialer: blyant, kuglepen, filtpen, olie-kridt, oliepastel, oliefarver, vandfarver, tusch, papir, papmaché og linoleum.
1. real (*John Riis*): Individuelt arbejde med blyant, tegnekul, olie-kridt, vandfarve, tusch og linoleumstryk. Øgede krav om overensstemmelse med model eller med motivets karakter.
6. kl. (*fru Larsen*): Elevernes standpunkt var meget forskelligt, så bortset fra en bunden opgave om farver ved skoleårets begyndelse arbejder de nogenlunde frit med blyant, tusch, vandfarve, olie- og pastelkridt. Der fortælles lidt om perspektiv, stilarter og kunsthistorie.

Sang og musik (Andreas Larsen):

6. kl., 7. kl. og 1.r: Rytmer, intervaller, enstemmig sang, alm. musik-orientering og korforberedelse.

Gymnasiet: For alle: Musikhistorisk orientering med praktiske demonstrationer fra middelalderen til vore dage. For stemmebegavede: korsang.

Klaverundervisning til ca. 18 disciple. Hvor der er mulighed for det, søges undervisning i andre instrumenter skaffet til veje.

Gymnastik og sport

(*dr.: Bj. Normann Jørgensen og C. Levinsen; pi.: Eja Steffensen*).

Der er blevet undervist i fodbold, håndbold, volleyball, atletik og gymnastik.

Fritidssporten

I udendørssæsonen har eleverne fået undervisning i fodbold og atletik. Fodbold har været ledet af N. J. og W. A., atletik af Levinsen. Der har været træningskampe, dels klassekampe, dels kampe med andre skoler.

I indendørssæsonen er der i HG-hallen trænet håndbold (ledet af Mogens Jensen og Wohlfahrt Andersen). Desuden ekstratræning i gymnastik (N. J. og Lev.)

Eleverne har endvidere haft lejlighed til at dyrke fægtning (under ledelse af premierløjtnant Engsbye).

»Sprikken«, sportsrubrikken har refereret såvel stævner som enkeltkampe (skiftende redaktører).

Atletik.

Atletikmedhjælper: Mich. Steenberger II gs., Venzel Hammershaimb,

Efter ferien har der i lighed med tidligere år været afholdt udtagelsesstævner og træningsstævner. – »Kostskolernes træningsstævne« (Haslev, Sorø, Stenhus og Herlufsholm) afholdtes før regionsstævnet efter dettes regler (Herlufsholm 71½ p., Sorø 62½ p., Haslev 61 p., Stenhus 44 p.) – Regionsstævnet afholdtes her.

Tildeling af idrætsmærker og pokaler.

Sølvskjoldet: Jens Brix Christiansen, Jens Normann Jørgensen, H. C. Møller.

Bronzeskjoldet: Peter Krogh Lauritsen, Claus Levinsen, Andreas Lehmann, Thomas Ahlefeldt.

5. maj pokalerne tildeltes:

Gruppe II: Jens Normann Jørgensen.

Gruppe III: Peter Krogh Lauritzen.

Gruppe IV: Claus Levinen.

(Gruppe I's pokal blev ikke udleveret, da forudsætningen er, at man har taget Gøjeskjoldet).

»Sanderpokalen« tildeltes: Jens Normann Jørgensen.

Skolerekorder:

Højdespring: I. Reedtz-Thot 175 cm (1942).

Længdespring: Erik Svarre 6,41 m (1963).

Stangspring: A. Schou 3,50 m (1945).

Kuglestød: J. Valentin Schmidt 14,94 m (1962).

Spydkast: P. Pedersen 58,33 m (1956).

100 m løb: E. Svarre 10,9 (1963).

400 m: P. Pontoppidan Møller 52,3 (1963).

4×100 m stafetløb: Erik Svarre, Henrik Bencke, Arne Ravn Nielsen, Per Pontoppidan Møller 45,5 sek. (1964).

Fodbold.

Træningskampe for både mellemskolehold og skolehold er spillet med andre skoler og gl. herlovianere.

I kostskolernes pokalturnering 1967/68 har Herlufsholm foreløbig ingen points.

Mellemskoleholdet har deltaget i Ekstrabladets skoleturnering.

Skolen har også deltaget i en af HG arrangeret indendørs fodboldturnering.

Boldmedhjælper: Svend Åge Lydehøj Hansen, III. Gm.

Følgende må bære Trolleskjoldet: Jesper Ryberg, 7.

Følgende må bære sølvskjoldet: 7: Svend Åge Lydehøj Hansen, Lars Humle. 6: Michael Steenberger, Halfdan Sveinbjørnsson, Per Jarl Hansen, Harding Kristiansen, Niels-Ebbe Jensen, Mads Thuesen. 5: Peter Iversen, Søren Lænkholm, Jarl Møller, Jens Normann Jørgensen, Claus Munck Petersen, Carl Jensen. Realen: Michael Reinhold Jensen, Geert Christoffersen.

Følgende må bære bronzeskjoldet: 7: Ole Gøtzsche, Ole Andreasen. 6: Jens Chr. Mortensen, Bo Levisen. 5: Michael Holmes, Anders Jensen, Søren Iversen.

Gymnastik.

Skolemester 1967-68 blev Jesper Ryberg, 3.gm i kraft af samlet individuel sejr i de konkurrencer, skolens førstehold har deltaget i.

Skolen har deltaget i den af gymnasieskolernes gymnastikudvalg

arrangerede turnering med et hold i B-rækken og to hold i C-rækken. Herlufsholm vandt såvel B-rækken som C-rækken.

De i B-række-finalen mod Sct. Knuds Skole, Odense, deltagende herloviaere var: Jesper Ryberg, Svend Åge Lydehøj Hansen, Peter John Anker Petersen, Carsten Lassen, Per Jarl Hansen, Mads Thuesen, Michael Steenberger, Morten Hansen, Mogens Holck, Hans Holt.

De i C-rækkens finale (mod Katedralskolen, Odense) deltagende herloviaere var: Finn Koefoed, Jens Brix Christiansen, Mogens Andersen, Venzel Hammershaimb, Harding Kristiansen, Leif Ove Knudsen, Jens Normann Jørgensen, Niels Jørgen Christoffersen, Peter Vibede, Michael Reinhold Jensen, Lars Normann Jørgensen, Nico Markvardsen.

Skolens to yngste klasser har haft en konkurrence med de tilsvarende klasser fra Haslev Gymnasium.

1. real fra Herlufsholm har med Sorø Akademi og Haslev Gymnasium kæmpet om andel i en pokal. Denne konkurrence vandt Haslev i år. »Klasserester« Bjarne Jørnung.

Gymnastik-mærke prøven er bestået af følgende:

Bronzemærket: 5: Mikkel Sørensen, Erik Sund, Lars Klintholm, M. Holmes. 3r: Bent Vase, Kim Daugaard; 4: Per Lerdrup Olsen; 3: Bo Borgnæs, Per Sjøqvist, Jens Iuel, Eske Wohlfahrt Andersen; 2: Peter Dreyer, Poul Schiöler; 1: Niels Andersen, Christopher Anker-Petersen.

Sølvmærket: 7: N. Gjellerup, P. Grandjean, F. Koefoed; 6: Jens Chr. Villadsen, Harding Kristiansen, Hans Chr. Møller, Mogens Andersen, Peter Roed, Torben Fossing Nielsen, Halfdan Sveinbjørnson, Jens Chr. Mortensen, Venzel Hammershaimb; 5: Stig Othmar Poulsen, Lars Nøglebæk, Leif Ove Knudsen, Geert Honnens de Lichtenberg, Niels Jørgen Christoffersen, Steen Højlund Rasmussen, Claus Munck Petersen, Claus Rasmussen, S. Iversen, S. Lænkholm; 3r: Henrik Blixen-Finecke, Niels Mogensen, Michael Reinhold Jensen; 4: Michael Dixon, Lars Normann Jørgensen, Ole Mielby, Henrik Ravn, Nico Markvardsen, Otto Stenbæk Hansen; 3: Bjarke Jørnung; 2: Henrik Holstein.

Guldmærket: 6: Hans Holt, Mogens Holck, Jens Brix Christiansen; 5: Morten Hansen, Peter Vibede, Jarl Møller, Jens Normann Jørgensen.

Håndbold.

Træningskampe for både realafdelingshold, A- og B-hold er spillet med HG og andre skoler. Desuden har samme hold deltaget i turneringen mellem Sorø Akademi, Stenhus Kostskole, Haslev Gymnasium og Herlufsholm. Herlufsholm A-hold blev nr. 2 i denne turnering.

Fægtning.

Under ledelse af premierløjtnant Engsbye har der to ugentlige aftener været fægteundervisning for både mellemskole og gymnasiet.

Volleyball.

Pigerne har med succes deltaget i den af gymnasieskolernes gymnastikudvalg arrangerede turnering i Virum.

Skolens samlinger

Biblioteket

Skolens bibliotek er en privatsamling, som består af to afdelinger: Gamle Samling og Ny Samling. Gamle Samling, som rummer ca. 40.000 bind, omfatter foruden den endnu ikke katalogiserede Groot-hoff'ske Samling al litteratur fra før 1900, deriblandt 8 bind inkunabler (trykt før 1500) og andre interessante sjældenheder. Af Ny Samlings knap 13.000 bind er adskillige placeret i fagklasserne samt på Læsestuen og Sygehuset. Foruden bøger findes der i biblioteksbygningen arkiver, oldsagssamlingen, håndskriftssamlingen, portrætsamlingen og samlinger af mønter, medaljer og gemmer.

Udlånet stiger stadig pænt og er nu oppe på 3171 bind, hvortil må lægges det betydelige udlån fra fagklasserne. Tilvæksten til bogbestanden i årets løb udgør 345 bind, heraf 21 lærebøger (orienterings-eksemplarer fra forlagene). Listen over de nye bøger, som plejer at blive trykt i årsskriftet, udgår af pladshensyn, men kan fås duplikeret ved henvendelse til bibliotekaren.

For de gaver, biblioteket året igennem har modtaget, bringes her vor hjerteligste tak!

Anskaffelser til den fysiske samling:

1 Overhaeadprojektor, 1 Millikanapparat, 1 He-Ne gas laser med optisk tilbehør, 1 Gyroskop, 1 El-motor til bestemmelse af effekt og virkningsgrad, 1 Normatest, 16 stk. metal-hulspejle, 20 stk. termometre $-10 + 32^{\circ}$ inddelt i $1/10^{\circ}$, 1 spektrarør H₂. Lysbilleder: 200 stk. astronomi, Principles of magnetism, History of magnetism og Lyslære.

Anskaffelser til den kemiske samling:

32 cylinderglas, 20 måleglas 100 ml, 20 måleglas 250 ml, 2 målekolber 1000 ml, 20 tragte 8 cm, 24 bægerglas 250 ml, 10 bægerglas

1000 ml, 5 bægerglas 2000 ml, 20 indikatorruller pH 1-10. Der har været store kemikaliekøb på grund af øget øvelsesaktivitet.

Anskaffelser til mørkekammeret:

Specialoptik til forstørrelse af småbilleder. Der har været stor aktivitet med fremkaldelse og kopiering.

Anskaffelser til det fysiske bibliotek:

Fysisk tidsskrift, Elementa, Fra Fysikkens Verden, Nordisk astronomisk tidsskrift, Dansk kemi. Eriksen & Sikjær: Fysik I & II, Ford: Sjøv kemi, Einstein: Det moderne verdensbillede, Voigt ÷ Kemi, Egon Schmidt: Fra Edison til van Braun, og fra Heron til Daimler, Populær transistorteknik, Vejen til sendetilladelsen, Handbook of Chemistry and Physics 1968. Kenneth M. Swezey: Mere sjov fysik.

Gaver til fysisk museum:

Eric Fullerton: En rejsegrammofon.

Gaver til naturhistorisk museum:

Marcher 6. kl. Gold fasanhøne. Sten Skovgaard Larsen 7. kl.: Elefanthale fra Kenya.

Herlovianersamfundet

Herlovianersamfundet er først og fremmest en forening for alle dem, der har været disciple på Herlufsholm. Man er velkommen, hvad enten man er blevet student eller realist fra skolen, eller man kun har gået der et enkelt eller nogle få år. Samfundet har i mange år haft medlemmer af alle kategorierne, og den eneste begrænsning for at blive medlem er, at man skal være fyldt 16 år.

Men Herlovianersamfundet står også åbent for nuværende eller tidligere rektorer, hørere, oldfruer, sygeplejersker og andre af Herlufsholms »embedsmænd«. De har næsten altid været repræsenteret.

Initiativet til Herlovianersamfundet blev taget af en del gamle herlovianere, som følte trang til stadig at fejre Trolledag. Den 14. januar 1850 blev samfundet stiftet – som den første skoleforening for kostskoledisciple. Tolv år senere fulgte de gamle soranere efter, og nu findes der mange foreninger for gamle skolekammerater. Der er i og for sig intet i vejen for, at man kan være medlem af flere foreninger på en gang.

Herlovianersamfundet har siden 1923 udgivet et medlemsblad, »Herlovianeren«, som måske nok kommer lidt tilfældigt, nogle gange om året, men som altid bringer stof af interesse for enhver herlovianer. Nyt fra skolen veksler med gamle høreres eller disciples erindringer, historiske undersøgelser står side om side med nutidigt diskussionsstof, og så er der »Personalía«, en rubrik om kammeraters virke og færden, som i reglen er den, der læses først.

Herlovianersamfundet arrangerer fester for medlemmerne – for få efter nogles mening, men én fest er så sikker, at det burde være overflødigt at avertere den – årsfesten i København på Trolledag.

Herlovianersamfundet disponerer over en del legatkapitaler – i alt ca. 320.000 kr. – hvis renter hvert år bliver uddelt til studenter fra Herlufsholm og enker efter gamle herlovianere.

Ledelsen er en bestyrelse, som for tiden er på 7 mand – 5 studenter, 1 realist og 1 med mellemskoleeksamen. Formand er professor Flemming Tolstrup, Hellerup, kasserer landsretssagfører Jørgen Damgaard, Købmagergade 55, København K, og den ene af »Herlovianerens« redaktører, sekretær Lennart Konow, Bredesvinget 11, Virum, er til rede med alle oplysninger om medlemskab eller andet. Medlemstallet er ca. 850, og kontingentet for 1968 er fastsat til 15 kr. for de 8 yngste årgange og 30 kr. for de ældre eller 500 kr. een gang for alle.

Ferier og rejsedage i det kommende skoleår

Skolen begynder tirsdag den 13. august. Nyoptagne dagskoledisciple må afhente bøger kl. 8,30. Nye kostskoledisciple bedes komme tidligst kl. 10 og senest kl. 14. De øvrige disciple inden kl. 18.

Den almindelige skolegang begynder onsdag den 14. august kl. 9. Fugleskydningen finder sted lørdag den 31. august.

Efterårsferie: lørdag den 12. oktober efter skoletid til mandag den 21. oktober kl. 21.

Juleferie: lørdag den 21. december kl. 9 til søndag den 5. januar kl. 21.

Fastelavnsferie: lørdag den 15. februar efter skoletid til tirsdag den 18. februar kl. 21.

Påskeferie: lørdag den 29. marts efter skoletid til tirsdag den 8. april kl. 21.

Bededagsferie: torsdag den 1. maj efter skoletid til søndag den 4. maj kl. 21.

Pinseferie: fredag den 23. maj efter skoletid til tirsdag den 27. maj kl. 21.

Rejsedage:

Lørdag den 7. september -- mandag den 9. september (månedsløvsmandag).

Lørdag den 28. september – søndag den 29. september.

Fredag den 8. november – søndag den 10. november (månedsløvs lørdag).

Lørdag den 7. december – søndag den 8. december.

1969:

Fredag den 24. januar – søndag den 26. januar (månedsløvs lørdag).

Lørdag den 8. marts – tirsdag den 11. marts.

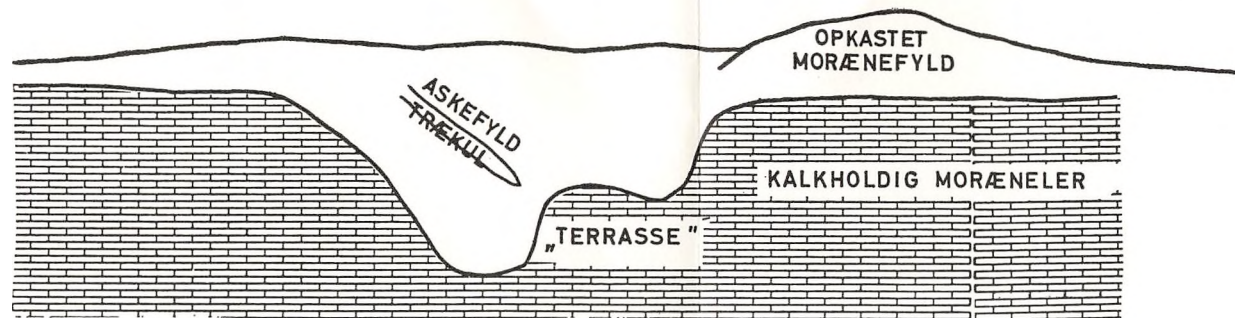
På rejsedage og til ferier kører der bus til København og Korsør efter skoletid. Hjemrejse fra København pr. bus er normalt kl. 19,30, fra Korsør afhænger tidspunktet af færgeforbindelsen.

Herlufsholm, den 30. april 1968.

P. Kierkegaard.

VEST

ØST

„SPØGELSESGRØFTEN.“

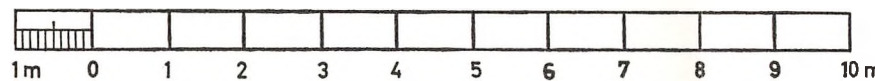
HERLUFSHOLM.

SNIT, OPMÅLT AF J. TROELS-SMITH

OG OLAF OLSEN, D. 13.6.1957

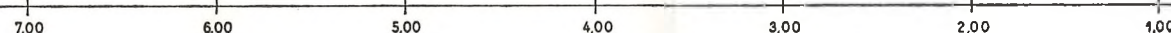
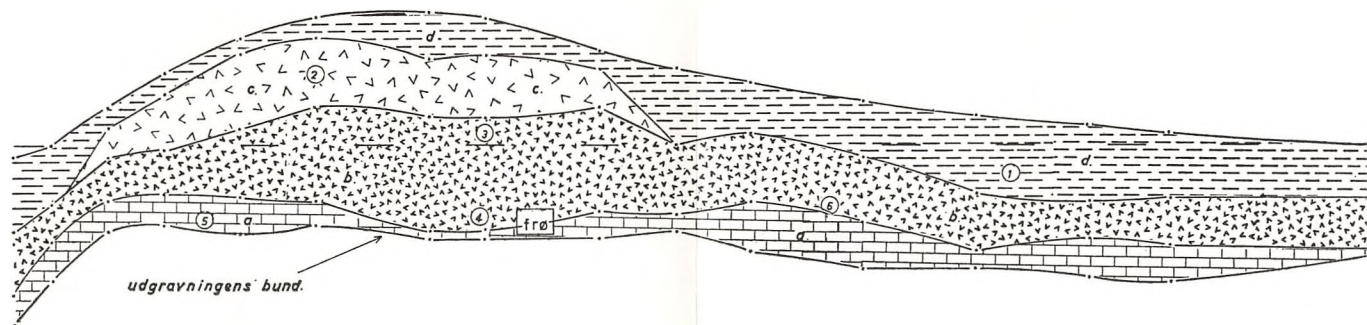
MÅL 1:100

1:100

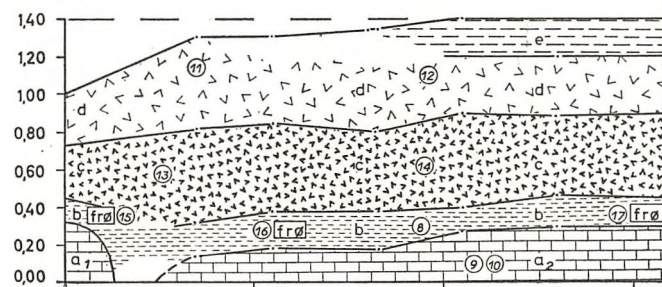
VEST

ØST

SYD

NORD

Lisbjerg er bakken lige nedenfor H i Herlufsholm. Spøgelsesgrøftens tilløb fra skoven er den blå linie gennem U og F. Sortebrødreklostret er ir.dskrevet på kortet. Margrethevolden er markeret med den lille sorte cirkel ved »Borrebakke Huus« i sydspidsen af Bidstrup skov, nu kaldet Salto eller Skraverup skov. Even, Evegrøften, udspringer Ø for Fo(ge)dby; fra »Ellemose Huus« er den et dalstrøg ned mellem Grimstrup og Steenbæksholm. Bangsbjerg (navnet næsten glemt nu) er skovtrekanten N. f. vejen fra »Skytte Huus« til Herlufsholm; i 1682 er det 2 gange skrevet »Bands Bierg« (iflg. Stednavneudvalget) – til ibukommelse af bisp Bang og hans band? På et målebordsblad fra 1893 er i Søbjørnet, altså kun kort fra Snoghøj, vist signaturen for gravhøj. En forhøjning, der godt kan ligne en sådan, er let kendelig i det sumpede terrain, hvor en »kæmpehøj« ville være meget usandsynlig. Hvad den dækker over vides ikke.

Med lyseblå farve er vist alt, hvad der nu er land, men ligger lavere end laveste terrainkote; det må for 700 år siden have været vandløb og sump, impassabelt hvor der ikke var vadested eller spang.

Af veje viser målebladet kun: Fuglebjerg-Slagelsevejen, fra kortets øverste venstre hjørne til Næstved; en sidevej fra den til Fodby; sidevejen over »Skytte Huus« til Herlufsholm (nuv. Ladbyvej); Karrebækvejen over Grimstrup–Stenbæksholm.

For tydeligheds skyld er af målebladet borttraderet: Skovsignaturen V. f. Herlufsholm (Kohaven og Friheden), hvorved Lisbjerg-Eghøj (S. f. Ladebye) tydelig viser sig som et sammenhængende højdedrag med stejlt affald mod Ø.; endvidere signaturerne for åbred og kystlinie, samt Lillenæstved.

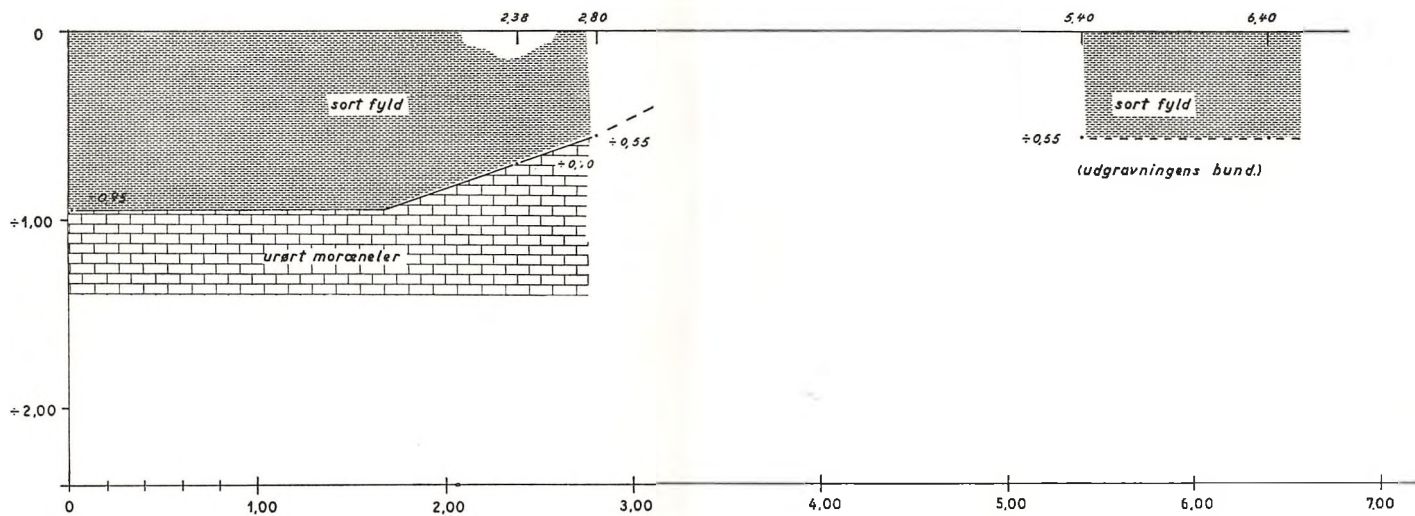
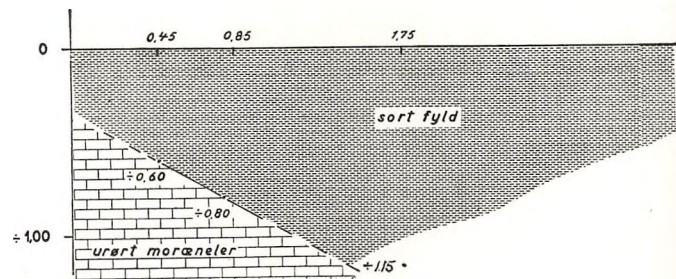
Den danske styrke er formentlig samlet i Vestsjælland og rykket frem ad vejen over Fuglebjerg. Man skulle synes, det havde været bedre at angribe nordligere vadesteder (Holløse, Gunderslev); lykkedes det, havde man muligvis tvunget Jarmer til at rømme Næstved – hvis ikke var der ialfald gode retræteforhold. Men halvøen mellem Even og Suså var en ren dødsfælde, når fjenden kunne gøre flankangreb fra Skovkloster. Det kunne se ud som om dens ledere har været amatører i forhold til den krigsvante og resolute fyrst Jarmer. – Men i betragtning af, at vi véd uendelig lidt, kan man måske lige så godt kritisere, at de ikke tog ved lære af Fredericiaslaget og Marne!

Slagmarken ved Næstved - ? - 14. juni 1259 1:50.000. No. Reproduceret med tilladelse (A.255/67) af Geodætisk Institut.

Kortet er et sammentryk af: 1. et måleblad fra Videnskaberne Selskabs landsopmåling, fra slutningen af 1700-tallet; 2. et moderne kurv kort.

VEST

urørt moræne.

gammel muld.

brunt morænefyld.

kalkrigt morænefyld.

recent muld.